ปิตุอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิง

นายแพทย์ ขุนประมวญสุขสาร

กุฏกษัตริยาราม พระนคร

รที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๓

ปิตุอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิง

นายแพทย์ ขุนประมวญสุขสาร

ณ วัดมกุฎกษัตริยาราม พระนคร

วันอังคารที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๓

คติธรรม

ของ

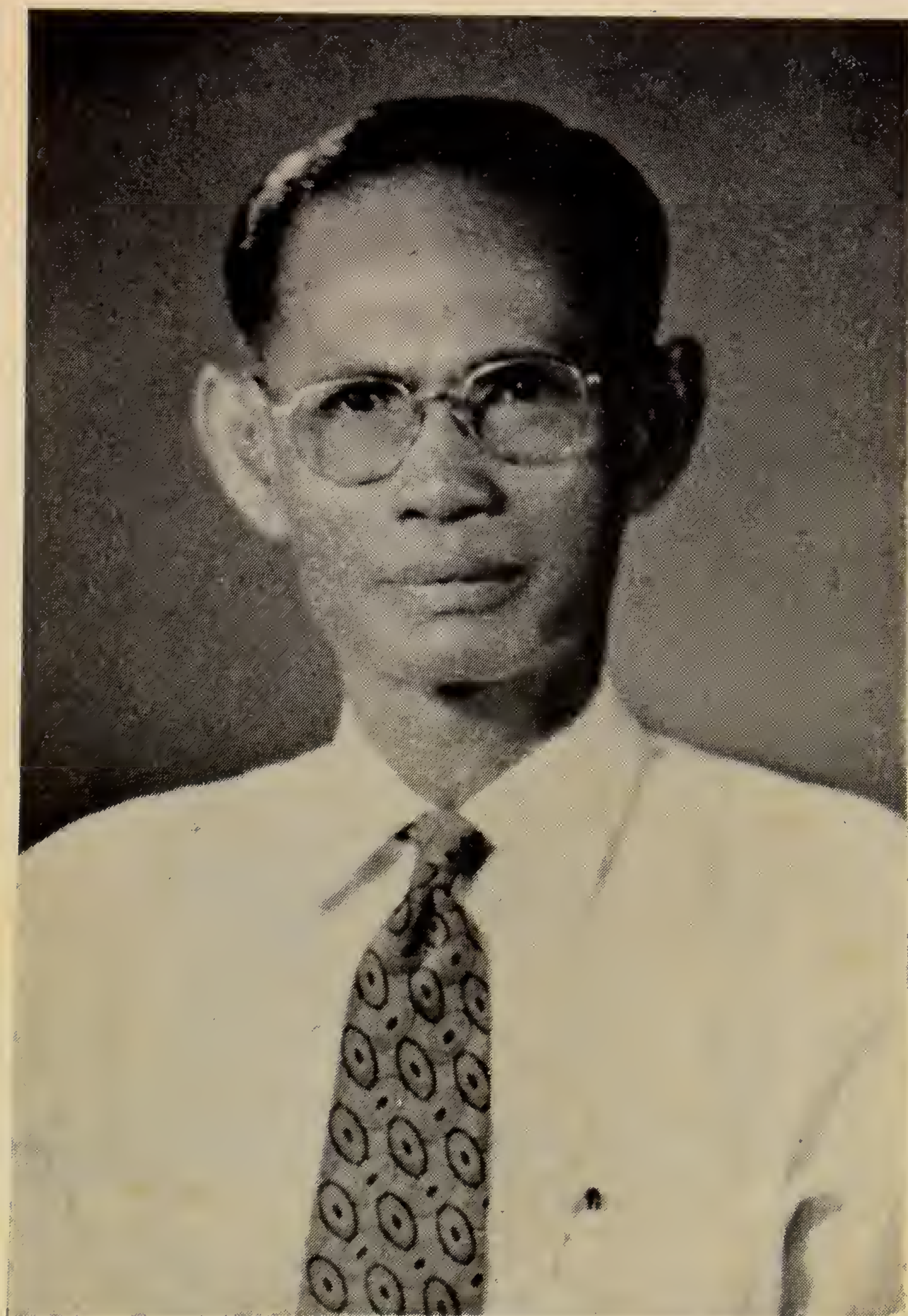
สมเด็จพระสังฆราช

---

๑ สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ
มริสุ จ มริสฺสเร
ตเถวาหํ มริสฺสามิ
นตฺถิ เม เอตฺถ สํสโย

สัตว์ทั้งปวงตายอยู่ด้วย
ตายแล้วด้วย จักตายด้วย
ความสงสัยในเรื่องตายนี้
ไม่มีแก่เรา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
วัดมกุฏกษัตริยาราม
๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๓

นายแพทย์ ขุนประมวญสุขสาร

ชาตะ ๒๒ มีนาคม ๒๔๔๒

มรณะ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๓

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

บุตร ธิดา และญาติ

ขอขอบคุณ

เจ้าภาพขอขอบคุณอย่างสูงต่อท่านผู้มีเกียรติและญาติมิตรที่เคารพนับถือทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือในการบำเพ็ญกุศลและสวดพระอภิธรรม แด่ศพของคุณพ่อขุนประมวญสุขสาร (โต๊ก เวศอุรัย) ซึ่งได้มีขึ้นตลอดมาจนถึงวันนี้ และทุกท่านที่ได้สละเวลามาให้เกียรติในงานพระราชทานเพลิงศพ ในโอกาสนี้เป็นอย่างยิ่ง

ภริยา บุตร ธิดา

ขอขอบคุณ
คุณกาญจน์ สัจจพันธ์

หลาน ๆ ขอขอบคุณ คุณอากาญจน์ สัจจพันธ์ เจ้าของร้าน "นิรภัย" ซึ่งคุณพ่อทำงานเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้กรุณาเอาใจใส่ช่วยจัดการและแนะนำ เป็นธุระในการบำเพ็ญกุศลและสวดพระอภิธรรม และพระราชทานเพลิงศพของคุณพ่อให้สำเร็จอย่างสมเกียรติในโอกาสนี้

ลมัย หอมโกศล

และน้อง ๆ

ประวัติ

ขุนประมวญสุขสาร (โต๊ก เวศอุรัย) เกิดที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๔๒ บิดาชื่อ นายตี่ มารดาชื่อบ๊อม ภรรยาคนปัจจุบันคือพิมพา เวศอุรัย

ขุนประมวญสุขสาร มีบุตร ๑๔ คน ดังนี้

๑. *นางลมัย หอมโกศล*

๒. *นายเภตรา เวศอุรัย*

๓. *นายอาภรณ์ เวศอุรัย (ถึงแก่กรรม)*

๔. *นางเพชรตรี ปั้ทมลางคุณ*

๕. *นายศรีพักตร์ เวศอุรัย*

๖. *นายประเมิน เวศอุรัย*

๗. *นายไมตรี เวศอุรัย*

๘. *นางผ่องลักษณ์ เลอศิลป์*

๙. *นายพงศักดิ์ เวศอุรัย*

๑๐. *นางสาวประมวญพิศ เวศอุรัย*

๑๑. *นายเทพฤทธิ์ เวศอุรัย*

๑๒. *นางสาวประวัลย์ เวศอุรัย*

๑๓. *นางสาววัชรินทน์ เวศอุรัย*

๑๔. *นายวีระ เวศอุรัย*

ประวัติการรับราชการ

เริ่มเข้ารับราชการตำแหน่งแพทย์สำรอง กรมสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย วันที่ ๕ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ โดยการสมัครสอบแข่งขันเข้ารับตำแหน่งได้

การศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๓ – ๒๔๕๙ เป็นนักเรียน โรงเรียนประจำจังหวัดพิษณุโลก สอบได้ ม้ธยม ๖.

พ.ศ. ๒๔๖๐ – ๒๔๖๖ คณะแพทย์ศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย สอบไล่ได้เป็นแพทย์ประกาศนียบัตร

ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ

๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖

ดำรงตำแหน่ง แพทย์สำรอง เงินเดือน ๘๐ บาท

๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

ดำรงตำแหน่งแพทย์สุขาภิบาลเมืองสระบุรี เงินเดือน ๘๐ บาท

๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

ได้รับเงินเดือนเต็มตามตำแหน่ง ๙๐ บาท

๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘

ดำรงตำแหน่ง แพทย์สุขาภิบาลเมืองราชบุรี ๑๐๐ บาท

๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑

ได้รับเงินเดือนเพิ่มตำแหน่งเดิม ๑๑๐ บาท

๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

ได้รับเงินเดือนเพิ่มตำแหน่งเดิม ๑๒๐ บาท

๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

ดำรงตำแหน่ง แพทย์สุขาภิบาลเมืองพิษณุโลก ๑๒๐ บาท

๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔

ได้รับเงินเดือนเพิ่ม ๑๓๐ บาท

๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗

ได้รับเงินเดือนเพิ่ม ๑๔๐ บาท

ยศ

๑ มกราคม ๒๔๖๖ เป็น รองอำมาตย์ตรี

๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๒ เป็น รองอำมาตย์โท

บรรดาศักดิ์

๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "ขุนประมวญสุขสาร"

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับพระราชทาน จัตุรถาภรณ์มงกุฎสยาม

ประวัติการรับราชการของคุณพ่อ ดังกล่าวมาแล้ว สอบได้จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ระหว่างเป็นแพทย์สังกัด กรมสาธารณสุข (เดิม) ส่วนประวัติการรับราชการที่กรมราชทัณฑ์ไม่สามารถตรวจสอบได้ เนื่องจากหลักฐานสูญหายไปสิ้น

คุณพ่อได้ออกจากราชการ หลังจากพ้นข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้รู้เห็นปลดปล่อยนักโทษการเมือง จากเกาะตะรุเตา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เพื่อมาประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งท่านก็ได้ประกอบอาชีพนายแพทย์อิสระตลอดมาตราบจนกระทั่งถึงแก่กรรม

ถึงแม้ว่าคุณพ่อจะเป็นเบาหวานมานานถึง ๘ ปี แต่ท่านก็ยังแข็งแรงดี เพราะท่านระวังในการเลือกรับประทาน

อาหารและตรวจโลหิตเป็นประจำ เพิ่งมาล้มป่วยและเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ เนื่องจากกระดูกซี่โครงหักจากการถูกรถชนโดยรับการรักษาพยาบาลอยู่นาน ๑๐ วันก็หายเป็นปกติและแข็งแรงดีเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ นายแพทย์ได้ตรวจพบว่าการทำงานของตับหย่อนไปจึงได้ให้การรักษาอยู่กับบ้าน แต่ก็ไม่ดีขึ้น จึงได้ขอให้เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เรื่อยมา แต่ก็ไม่ดีขึ้น จนกระทั่งวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ จึงถึงแก่กรรม

สำหรับการเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราชนั้น คุณพ่อได้รับการเอาใจใส่จากแพทย์โดยใกล้ชิด จึงขอขอบพระคุณนายแพทย์ทุกท่านที่กรุณาเอาใจใส่ดูแลรักษาคุณพ่อจนสุดความสามารถไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ลูก ๆ

ฝันร้ายของคุณพ่อ

เมื่อครั้งที่คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ คุณพ่อมักจะอบรมลูก ๆ ให้เป็นคนโอบอ้อมอารี บางครั้งก็เล่าเรื่องในอดีตที่ท่านประสบมาให้พวกลูก ๆ ฟัง มีเรื่องอยู่เรื่องหนึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจของพวกลูก ๆ มาก เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชะตาชีวิตของคุณพ่อ ซึ่งผมจะให้ชื่อเรื่องว่า "ฝันร้ายของคุณพ่อ"

เรื่องดังกล่าวนั้น ข้าพเจ้าได้ยินคุณพ่อเล่าให้พี่น้องและเพื่อนฟัง เมื่อท่านเล่านั้นได้มาเยี่ยมหรือมาคุยและรับประทานอาหารร่วมกันที่บ้าน รู้สึกจะเป็นเรื่องเรื่องเดียวที่คุณพ่อมักจะนำมาเล่าให้ทุกคนฟังอยู่บ่อย ๆ แม้ว่าเรื่องราวเหล่านั้นรู้สึกจะเป็นการเสียเกียรติอยู่บ้าง แต่เรื่องของชะตาชีวิตซึ่งมนุษย์ทุกผู้ทุกคนจะต้องประสบ แม้ว่ามันจะได้ผ่านพ้นไปแล้วก็ตาม แต่คุณพ่อรู้สึกจะไม่เคยลืมเรื่องนั้นเลยเพราะท่านรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าท่านบริสุทธิ์ พระย่อมคุ้มครอง และทุกครั้งที่ท่านเล่า ท่านพูดคุยอย่างร่าเริงสนุกสนาน ปราศจากหรือร่องรอยแห่งความเคียดแค้นโกรธเคืองผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งแสดงให้เห็นจิตใจอันสูงส่งบริสุทธิ์ของท่าน

ข้าพเจ้าไม่เคยทราบเรื่องนี้มาก่อน เนื่องจากว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคุณพ่อนั้นอุบัติขึ้นก่อนที่ข้าพเจ้าจะลืมตาขึ้นมาดูโลก ฉะนั้นในการพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นที่ระลึกในงานศพของคุณพ่อข้าพเจ้าจึงคิดเห็นว่าน่าจะได้นำเรื่องซึ่งคุณพ่อเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ฝังจิตฝังใจอยู่กับเรื่องนี้นำมาเล่าสู่กันฟังก็ดูจะเป็นการสมควรอยู่ สำหรับพวกลูก ๆ นั้น ได้ยินได้ฟังเรื่องที่ท่านเล่าให้มิตรสหายฟังนี้เสียจนจำได้ขึ้นใจไปตาม ๆ กัน

ผื่นร้ายของคุณพ่อได้ก่อตัวขึ้นเมื่อท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำเรือนจำเกาะตะรุเตาเป็นธรรมดาเหลือเกินที่การไปเป็นแพทย์ที่นั้นจะต้องถือว่าอย่างน้อยก็เป็นโชคร้ายอันดับแรก ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องลงโทษหรือพนักงาน อย่างน้อย ๆ ก็เรียกได้ว่าถูกปล่อยเกาะด้วยกันทั้งนั้น ที่เกาะตะรุเตาในการเดินทางไปก็ดี การกินการอยู่ก็ดีย่อมจะลำบากมาก เพราะการคมนาคมในสมัยนั้นยังไม่ดีพอ สำหรับเรื่องความลำบากยากเข็ญของพวกที่ไปอยู่เกาะตะรุเตานั้น ท่านผู้ใดสนใจในรายละเอียดจะหาอ่านได้จากหนังสือของท่านเจ้าคุณศราภัยพิพัฒ ซึ่งข้าพเจ้าจะงดเว้นไม่นำมาเล่า คุณพ่อเป็นผู้ที่มีความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคนมองทุก ๆ คนในแง่ดีท่านมีความรื่นเริง

เป็นนิสัย รักความยุติธรรม ดังนั้นเมื่อได้อยู่เป็นแพทย์ประจำที่เกาะตะรุเตาจึงได้รับคำสรรเสริญจากบรรดาผู้ต้องโทษ ณ ที่นั้นโดยทั่วกัน ท่านเจ้าคุณศราภัยพิพัฒได้เขียนกล่าวถึงคุณพ่อตอนหนึ่งว่า "การอยู่เกาะตะรุเตาของข้าพเจ้า (พระยาศราภัยพิพัฒ) ที่ไปรู้จักใหม่คือ ขุนประมวญสุขสาร (โต๊ก เวศอุรัย) นายแพทย์ และท่านผู้นี้ได้บำเพ็ญกรณีหน้าที่แพทย์ดีมาก โดยทำการพยาบาลรักษานักโทษการเมืองด้วยความเมตตาอารี เมื่อนักโทษการเมืองหนีไปแล้ว ขุนประมวญฯ ถูกหาว่าเป็นใจกับนักโทษการเมือง เพราะชอบกับพระยาสุรพันเสนี ถูกจับไต่สวนฟ้องร้องแล้วที่สุดก็ปล่อย"

ดังนั้น ฝันร้ายของคุณพ่อในอันดับต่อมาก็คือการหนีของนักโทษการเมืองจากเกาะตะรุเตา ซึ่งทำให้คุณพ่อต้องประสบกับชะตากรรมที่ร้ายแรงโดยไม่คาดฝัน คุณพ่อเคยเล่าว่าเมื่อนักโทษการเมืองหนีไปแล้วทางกรมราชทัณฑ์ได้โทรเลขเรียกตัวท่านเข้ามารายงานตัวที่กรม ท่านอธิบดีกรมราชทัณฑ์ในสมัยนั้น คือขุนศรีศราการ ซึ่งอันที่จริงก็เป็นเพื่อนชอบพอกับคุณพ่ออยู่ เพราะเป็นคนเมืองเดียวกัน คือ เมืองพิษณุโลก แต่การที่มีเพื่อนเป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์ไม่ได้ทำ

ให้ผื่นร้ายของคุณพ่อต้องบรรเทาหรือผ่อนคลายความร้ายแรงลงเลย มิใยที่คุณพ่อจะได้ร้องเรียนต่อท่านอธิบดีว่าท่านเป็นเพื่อนสนิทกับตัวอธิบดีเอง ฉะนั้นคุณพ่อจะทรยศเพื่อนด้วยการปล่อยนักโทษไปทำไม เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นของแน่นอนว่าเพื่อนจะต้องได้รับความเสียหายเพราะเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง นอกจากนั้นการปล่อยนักโทษการเมืองนั้นถ้าเป็นเรื่องจริงและเมื่อถูกสอบสวนได้ความจริงแล้วก็เท่ากับตัดอนาคตของตัวเองและของครอบครัวไปด้วย

คุณพ่อเป็นคนที่ชอบอะไรชอบพูดตรงๆเสียงดัง เมื่อนึกถึงภาพของคุณพ่อ ตอนที่แสดงความบริสุทธิ์ใจของตนต่อเพื่อนสนิทที่มีอำนาจวาสนาเป็นนาย แต่เพื่อนกลับไม่ยอมฟังเสียงอะไรทั้งนั้น เมื่อภาพเหล่านั้นสะท้อนขึ้นมาสู่ความทรงจำพวกลูก ๆ แม้จะเกิดทีหลังต่างก็รู้สึกไม่ยินยอมและอยากจะเถียงแทนคุณพ่อด้วยกันทั้งนั้น เพราะไม่มีใครอีกแล้วที่จะเข้าใจจิตใจอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อได้ดีเท่าพวกลูก ๆ การที่เพื่อนสนิทของคุณพ่อที่เป็นนายไม่ยอมเข้าใจคุณพ่อเห็นจะเป็นเพราะท่านเป็นนักการเมืองคนหนึ่งนั่นเอง ความเป็นเพื่อนกับนักการเมืองไม่อาจจะนำเข้ามาเกี่ยวข้องกันได้ ซึ่ง

เป็นที่น่าอนาถใจนัก คุณพ่อได้กลายเป็นผู้ต้องหาว่าสมคบรู้เห็นปล่อยนักโทษการเมืองทำการทุจริตต่อหน้าที่อย่างร้ายแรง คุณพ่อถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัว ตั้งแต่เดินออกจากห้องอธิบดีโดยทันที หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำตัวคุณพ่อไปที่เกาะตะรุเตาเพื่อสอบสวน และฟ้องร้องที่ศาลจังหวัดสตูล ขณะที่ท่านถูกนำตัวขึ้นรถไฟด่วนสายใต้สองมือถูกสวมอยู่ด้วยกุญแจมือ ขณะที่นั่งอยู่ในรถไฟชั้นสาม เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปล่อยกุญแจมือจากมือข้างขวาให้เป็นอิสสระ และเอากุญแจข้างนั้นใส่ไว้กับขาเก้าอี้ที่นั่ง ผู้คนทั้งคันรถมองดูท่านเป็นตาเดียวกันแต่ไม่มีใครสักคนจะทราบว่าท่านเป็นใครได้ทำผิดคิดร้ายอะไร บังเอิญเหลือเกินในรถด่วนเที่ยวนั้นมีเพื่อนของคุณพ่อคนหนึ่งจะเป็นใครคุณพ่อไม่ได้เอ่ยชื่อไว้ ได้เดินผ่านมาพบคุณพ่อตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นจึงร้องขึ้นว่า "อ้าวท่านขุนทำไมจึงเป็นอย่างนี้" คุณพ่อก็ได้แต่นั่งตีหน้าแหย ๆ ตอบไปว่า "จะทำอย่างไรได้ ในเมื่อผมเป็นผู้ต้องหาปล่อยนักโทษการเมือง เขาจะทำอย่างไรก็แล้วแต่เขาเถอะผมรู้ว่าตัวเองบริสุทธิ์"

ได้เคยมีญาติบางคนในระยะต่อมาได้ไปเรียนถามท่าน

เจ้าคุณศราภัยพิพัฒถึงเรื่องนี้ว่า คุณพ่อมีส่วนรู้เห็นในการปล่อยนักโทษการเมืองคราวนั้นหรือเปล่า ท่านเจ้าคุณตอบว่า "เปล่า" ตรงกันข้ามในตอนหัวค่ำวันที่จะหนีกันนั้นท่านขุนประมวญฯ ได้มานั่งคุยอยู่ด้วย ผมยังแกล้งหาเรื่องให้ขุนประมวญฯ รีบ ๆ ออกไปเสียเพราะจวนจะถึงเวลานัดเต็มทีแล้ว"

ท่านที่เคารพ ที่ข้าพเจ้ากราบเรียนมานี้ย่อมเห็นได้ชัดว่าชะตาชีวิตตอนนั้นของคุณพ่อนับว่าเป็นฝันร้ายอย่างแท้จริงในเมื่อคุณพ่อเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งกายและใจ มิได้มีส่วนรู้เห็นในการปล่อยนักโทษการเมืองแต่ประการใด เมื่อเรื่องถึงศาลศาลจึงปล่อยตัวพ้นจากข้อกล่าวหา เรื่องทั้งหลายที่เกิดขึ้นจึงเป็นเสมือนฝันร้ายเท่านั้นมิใช่เป็นเรื่องจริงจัง

ในระหว่างที่คุณพ่อต้องต่อสู้คดีอยู่นั้น ก็ได้รับความกรุณาจากคุณลุงวิเชียร เวศอุรัย ได้เป็นผู้จัดการหาทนายแก้ต่างและให้ความอุปการะแก่บรรดาลูก ๆ ของคุณพ่อ จนกระทั่งคุณพ่อได้กลับมาพบกับความเป็นอิสสระอีกครั้งหนึ่ง

ข้าพเจ้าได้ทราบต่อมาว่าเพื่อนของคุณพ่อที่เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์ครั้งนั้น ภายหลังที่ได้ออกจากราชการแล้วได้

เคยพบกับคุณพ่อ และได้สนทนาวิสาสะกันเหมือนกับไม่เคยมีเรื่องโกรธเคืองหรือขุ่นข้องหมองใจแต่ประการใดเลย คุณพ่อเคยกล่าวว่าคุณพ่อไม่เคยนึกโกรธเคืองใคร เพราะได้ถือเสียว่าเป็นคราวเคราะห์ของท่านเอง ท่านเป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณาและมองคนในแง่ดีอย่างนี้เสมอ โดยไม่มีจิตเคียดแค้นพยาบาทและอโหสิให้แก่ผู้ที่คิดร้ายต่อท่านเสมอ ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง ด้วยกรรมดีของคุณพ่อทั้งหลาย ขอวิญญาณของคุณพ่อจงประสบแต่ความสุขสำราญในสัมปรายภพด้วย เทอญ

พงษ์ศักดิ์ เวศอุรัย

ฉากหนึ่งของชีวิตคุณพ่อ

มนุษย์เราทุกคนเมื่อเกิดมาแล้ว ย่อมต้องพบกับโชคและเคราะห์อยู่ตลอดเวลา ผู้ที่มีชีวิตความเป็นอยู่เรียบ ๆ ไม่ผาดโผนจัดว่าเป็นผู้ที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างธรรมดาแม้จะมีโชคบ้างเคราะห์บ้าง ก็เป็นเพียงส่วนประกอบเล็กน้อยของชีวิต ไม่ถึงกับผันแปรเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนให้ผิดรูปไปจากเดิมได้ แต่บางคนโชคและเคราะห์ได้ผจญเอาเสียจนการดำเนินชีวิตต้องผันแปรเปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือก็มีอยู่ไม่น้อย ผู้ที่มีสติสัมปชัญญะมั่น รู้เหตุแห่งกรรม รู้ผลแห่งกรรมจึงจะสามารถสงบใจระงับจิตให้เยือกเย็น สู้กับชีวิตในแนวทางใหม่ที่เคราะห์กรรมบันดาลให้เป็นไปได้ด้วยดีจนสามารถธำรงเกียรติของตนให้คงอยู่ในที่อันควรตามฐานานุรูปของตน คุณพ่อเป็นผู้ถึงแล้วในธรรมะข้อนี้ คือท่านรู้แจ้งเห็นจริงในเรื่องของเคราะห์กรรม และชีวิตของมนุษย์แม้เคราะห์กรรมอันร้ายแรงที่เกิดขึ้นในวัยฉกรรจ์จะทำให้ท่านต้องเบื่อหน่ายต่อชีวิตราชการ และหันมาประกอบอาชีพส่วนตัวตั้งแต่ยังหนุ่ม (ใหญ่) อยู่ก็ไม่มีสิ่งใดทำให้ท่านเหนื่อย

หน่ายท้อถอยต่อการดำรงชีวิต กล่าวคือท่านไม่ได้ปล่อยตัวปล่อยใจอย่างผู้ที่แพ้ชีวิตทั้งหลาย เมื่อทางราชการไม่เลี้ยงท่าน ท่านก็ออกมาใช้ชีวิตของท่านอย่างเสรี ดังนั้นแม้ท่านจะออกจากราชการแล้ว ท่านก็ยังมีเพื่อนฝูงมิตรสหายที่ชอบพอคุ้นเคยอัชฌาสัยมากมายอยู่เช่นเดิม ท่านปฏิบัติตนของท่านคงเส้นคงวาอยู่เสมอกับมิตรสหายจึงเป็นที่รักนับถือของเพื่อนฝูงตลอดมา

อาจมีบางท่านสงสัยว่า ทำไม ? หรือเหตุใดคุณพ่อจึงต้องพลอยฟ้าพลอยฝนไปกับเขาด้วย (หมายถึงตกเป็นผู้ต้องหาปล่อยนักโทษการเมืองจากเกาะตะรุเตา) โดยที่คนอื่น ๆ ไม่เห็นเขาโดนกล่าวหา ผู้ที่ไม่รู้จักคุณพ่อดีอาจจะนึกว่าเรื่องอย่างนี้มันต้องมีมูลบ้างเขาจึงตั้งข้อหาเอา แต่ผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกับคุณพ่อจะไม่นึกอย่างนี้ เพราะคุณพ่อเคยเล่าให้เพื่อนฝูงฟังจนทราบและเข้าใจกันดีว่าสาเหตุเบื้องหน้าเบื้องหลังเป็นมาอย่างไร ซึ่งทั้งเบื้องหน้าหรือเบื้องหลังมิใช่เป็นสิ่งที่ต้องน่าละอายหรือปิดบังแต่ประการใด ตรงกันข้ามกลับสิ่งที่น้อยคนจะทำได้อย่างคุณพ่อ

สาเหตุที่คุณพ่อต้องถูกเป็นผู้ต้องหานั้น มูลเหตุที่แท้จริงเกิดจากความกตัญญูรู้คุณคนประการหนึ่ง และเกิดจากน้ำใจเมตตาอารีมีมนุษยธรรมอีกประการหนึ่ง ถ้าคุณพ่อไม่รู้จักคุณคนเหมือนคนหน้าไหว้หลังหลอกอีกหลาย ๆ คนในปัจจุบันนี้ ถ้าคุณพ่อไม่เห็นแก่มนุษยธรรมและมีน้ำใจเมตตาอารีเหมือนคนที่ชอบทับถมใส่ร้ายคน ชอบเหยียดหยามดูหมิ่นคน ชอบมองคนในแง่ร้ายอย่างคนบางคนในปัจจุบัน คุณพ่อก็ไม่จำเป็นต้องเดือดร้อนอะไรเลย เพราะคุณพ่ออยู่ในฐานะเจ้าพนักงานมีหน้าที่คุมนักโทษถ้าตัดความมีน้ำใจออกเสียอย่างเดียวก็อยู่ได้อย่างสบายมาก ใครจะด่าจะว่าก็ช่างเขา แต่คุณพ่อไม่ใช่คนประเภทนั้น ท่านรู้จักต่ำรู้จักสูง รู้จักควรไม่ควรและที่สำคัญคือรู้จักความทุกข์ ความยากลำบากที่ผู้อื่นประสบอยู่ ท่านปรารถนาที่จะทดแทนพระคุณผู้ต้องโทษบางคน ท่านปรารถนาที่จะปลุกปลอบใจและช่วยเหลือความทุกข์ยากของผู้ต้องโทษอื่น ๆ ในกรอบของคำว่าคุณธรรมเท่านั้น โดยไม่เคยคิดฝันว่าการทำความดี การมีมนุษยธรรมแม้ในโลกแคบ ๆ ของแดนกักกันเกาะตะรุเตาจะบันดาลผลร้ายแก่ชีวิตท่านถึงเพียงนั้น แต่คนอย่างคุณพ่อถึงแม้ว่าท่านจะมีญาณ

วิเศษรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าท่านก็คงจะต้องปฏิบัติตนไปอย่างที่ท่านทำไปแล้วเพราะท่านถือว่าท่านทำไปเพื่อผดุงคุณธรรมอย่างบริสุทธิ์ใจ.

ย้อนหลังไปในปี ๒๔ คุณพ่อย้ายตำแหน่งหน้าที่จากนายแพทย์สุขาภิบาลเมืองสระบุรี ไปดำรงตำแหน่งนายแพทย์สุขาภิบาลเมืองราชบุรี และที่เมืองราชบุรีนี่เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของความผันแปรในชีวิตตอนหนึ่งของคุณพ่อ เพราะเทศาภิบาลเมืองราชบุรี คือ พระยาสุรพันธ์เสนี

ในฐานะข้าราชการภายใต้บังคับบัญชาหนึ่ง ในฐานะแพทย์ประจำเมืองหนึ่ง คุณพ่อได้มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดสนิทสนมกับ "เทศา" ทั้งในหน้าที่การงานและในทางส่วนตัว หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แล้วคุณพ่อได้โอนสังกัดจากกรมสาธารณสุขไปอยู่กรมราชทัณฑ์ด้วยเหตุผลส่วนตัวบางประการประกอบกับที่กรมราชทัณฑ์นี้มีเพื่อนสนิทเป็นอธิบดีอยู่ด้วย ท่านผู้นั้นคือ ขุนศรีศราการ

เมื่อได้โอนสังกัดไปอยู่กรมราชทัณฑ์และถูกส่งไปเป็นแพทย์ประจำเรือนจำเกาะตะรุเตา ดวงชะตาชีวิตได้เวียนว่าย

ให้ไปพบนายเก่าคือท่านเจ้าคุณเทศา พระยาสุรพันธ์เสนีเข้าอีก แต่การพบกันคราวนี้ต่างกับเมื่อคราวก่อน เพราะท่านเจ้าคุณมิใช่เทศาฯ อีกแล้ว แต่อยู่ในฐานะนักโทษการเมืองร่วมกับพวกอีกหลายคน ซึ่งล้วนมีชื่อเสียงใหญ่โตมาก่อนแล้วทั้งนั้น

ในฐานะที่เคยอยู่ใต้บังคับบัญชากันมา เคยได้รับความสนิทสนมไว้วางใจและได้รับความกรุณามาก่อนเมื่อกลับมาพบกันในสภาพเช่นนี้สิ่งเดียวที่คุณพ่อได้รับในขณะนั้นคือความเศร้าใจในชะตากรรมของมนุษย์ที่เอาแน่นอนอะไรไม่ได้ อย่างไรก็ดีตามความเคารพนับถือในตัวเทศานายเก่าก็ยังคงฝังในจิตใจอยู่เสมอมา คุณพ่อจึงทำตัวเสมือนพี่เลี้ยง สนใจในความเป็นอยู่และช่วยเหลือในการกินอยู่ให้พอได้รับความสะดวกสบายเท่าที่สามารถจะช่วยได้ เป็นต้นว่า หุงข้าวมาให้เป็นพิเศษ ทำกับข้าวมาให้ (เข้าใจว่าข้าวหลวงคงเป็นข้าวแดง) ซึ่งก็ได้แบ่งปันเจือจานกันไปยามยากระหว่างนักโทษการเมืองด้วยกัน ยามว่างก็ได้ไปมาหาสู่สนทนาปราศรัยกันอยู่เสมอเป็นประจำ และดูแลทุกข์สุขเมื่อยามป่วยไข้ ซึ่งนอกจากพระยาสุรพันธ์เสนีแล้วยังเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปถึงนักโทษ

การเมืองคนอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้นอกจากเป็นการกระทำโดยหน้าที่แล้วก็ด้วยความกตัญญูกตเวที เห็นอกเห็นใจในความทุกข์ยากที่ได้รับ ไม่มีใครอีกแล้วที่จะตามมารับใช้ได้แม้กระทั่งญาติสนิท คุณพ่อจึงได้ถือเอาเป็นธุระเสียแทน นับว่าคุณพ่อเป็นผู้ที่มีน้ำใจดีอย่างที่หาเปรียบได้ยาก ซึ่งคุณธรรมอันนี้นับว่าหาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน

ด้วยความสนิทสนมเป็นกันเองกับนักโทษการเมืองทุกคน เมื่อปรากฏว่านักโทษการเมืองได้หนีไป รวมทั้งท่านเจ้าคุณสุรพันธ์เสนีด้วย ทางราชการจึงได้เพ่งเล็งและพุ่งความสงสัยมาที่คุณพ่อโดยที่ท่านไม่รู้ตัวเลย และไม่ได้รู้เห็นในแผนการหนีของท่านเหล่านั้นเลยแม้แต่น้อย ท่านเจ้าคุณศราภัยพิพัฒน์ หนึ่งในห้าที่หลบหนีไปได้ในคราวนั้นยังได้เขียนหนังสือกล่าวถึงคุณพ่อไว้ในภายหลังเป็นเสมือนประกาศนียบัตรที่รับรองความบริสุทธิ์ใจของคุณพ่อไว้เป็นความว่า ในวันที่จะหนีนั้นคุณพ่อได้ไปคุยอยู่ด้วยตั้งแต่หัวค่ำเช่นเคยทำให้พวกที่จะหนีกลุ้มใจไปตาม ๆ กันเพราะเวลานัดหมายได้ใกล้เข้ามาแล้ว แต่คุณพ่อก็ยังมัวหลงคุยกับเขาอยู่โดยหารู้ไม่ว่าในใจของแต่ละคนนั้นร้อนยังกะไฟ จนดึกพอควรคุณพ่อจึง

ได้กลับมานอน นั่นแหละโอกาสปลอดจึงมาถึงและกลายเป็นโศกนาฏกรรมของคุณพ่อในเวลาต่อมา ห้าชีวิตได้โลดแล่นไปสู่อิสระภาพตามแผนการที่วางไว้ แต่อีกชีวิตหนึ่งกลับเดินไปสู่ความมืดและต้องสูญเสียอิสระภาพ

ท่านที่เชื่อในกฎแห่งกรรม ชีวิตของคุณพ่อตอนนี้จึงเสมือนหนึ่งเป็นกรรมที่ตามมาสนองแต่เป็นกรรมเก่าโดยแท้ ถึงอย่างไรพระย่อมคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ ในที่สุดคุณพ่อก็พ้นคดีกลับเป็นผู้บริสุทธิ์ และเป็นอิสระอีกครั้งหนึ่ง ถ้าจะว่าไปท่านก็ได้ชดใช้กรรมของท่านซึ่งจะมีมาแต่ปางใดชาติใดหมดสิ้นลงไปแล้ว กรรมดีจึงได้หนุนส่งให้ชีวิตของท่านในระยะหลังประสบแต่ความสุขสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา.

โลกนี้คือละคร ชีวิตของแต่ละคนก็เหมือนตัวละครที่เล่นไปตามบทบาทแห่งชะตาหรือพรหมลิขิตจะดลบันดาลให้เป็นไป ชีวิตของคุณพ่อก็ได้โลดแล่นไปเช่นมนุษย์คนอื่น ๆ มีทุกข์มีสุข และฉากชีวิตของคุณพ่อในช่วงนี้นับเป็นละครเศร้าฉากหนึ่งในชีวิตของคุณพ่อ แต่ท่านก็ภูมิใจของท่านว่าท่านไม่ได้ทำผิดและมักจะกล่าวขวัญถึงเรื่องนี้ด้วยจิตใจเบิกบาน ร่าเริงเสมอ แม้ท่านจะได้รับความไม่เป็นธรรมแม้แต่

กับเพื่อนสนิทบางคนที่ควรจะให้ความเป็นธรรมได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อพ้นจากข้อกล่าวหาท่านจึงตัดสินใจหันหลังให้กับชีวิตราชการและลาออกมาประกอบอาชีพส่วนตัวเป็นข้าราชการบำนาญตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ความจริงชีวิตของคุณพ่อไม่น่าจะสั้นถึงเพียงนี้เพราะคุณพ่อเป็นคนจิตใจเข้มแข็งร่าเริง รู้จักรักษาตัวไม่ประมาท แม้ท่านเป็นโรคเบาหวานท่านก็คุมของท่านอยู่ในสภาพปกติ แต่คนเรานั้นจะเอาอะไรแน่กับความตาย ในที่สุดท่านก็จากพวกลูก ๆ ไป แม้ท่านจะไม่เต็มใจ แม้เราจะไม่เต็มใจก็แข็งขืนอะไรได้กับมัจจุราชเมื่อถึงที่ทุกคนก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น สิ่งที่เหลืออยู่ในความทรงจำของลูก ๆ ก็คือความดีของคุณพ่อที่ได้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูก ๆ จนเติบใหญ่ พระคุณของพ่อยังจารึกในความทรงจำของลูกตลอดเวลา ขอวิญญาณคุณพ่อจงประสบแต่ความสุขความเที่ยงธรรม และความดีความงามทั้งปวง ณ ภพที่เป็นที่สิงสถิตหรือที่วิญญาณของคุณพ่อได้ไปอุบัติ เทอญ.

ลมัย หอมโกศล

ศาสนพิธี

ของ

สมเด็จพระวันรัต เขมจารี วัดมหาธาตุ

แสดงแก่พระนวกะ ในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ พระนคร
เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๑

วันนี้จะแสดงพิธีทำบุญตามประเพณีนิยม ชนผู้อารยะเจริญแล้วย่อมมีพิธีการกระทำต่าง ๆ ตามคตินิยมของหมู่นั้น ชาตินั้น ภาษานั้น การทำบุญในพระพุทธศาสนาในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน เราควรรู้ว่าวิธีที่ถูกนั้นเขาทำกันอย่างไร เพราะทุก ๆ ศาสนามีประเพณี ระเบียบแบบแผนนั้น ตามที่บัญญัติกันขึ้นใช้ให้สมกับศาสนานั้น ๆ การทำบุญในศาสนาของเรามีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. การทำบุญในงานมงคล

๒. การทำบุญในงานอวมงคล

การทำบุญในงานมงคลนั้น ได้แก่การทำบุญเพื่อความสุขความเจริญโดยปรารภเหตุที่ดี ไม่เป็นมูลเหตุมาจากสิ่งชั่วร้าย เรียกว่า "งานมงคล" ทั้งนั้น การทำบุญในงานอวมงคลนั้น ได้แก่การทำบุญเพื่อความสุขความเจริญโดยปรารภเหตุที่เป็นมาไม่สู้ดีแล้วจัดการทำบุญ "กลับสิ่งชั่วร้ายให้คืนดี" และเป็นศิริมงคลต่อไป อย่างนี้เรียกว่า "งานอวมงคล"

กิจเบื้องต้น

กิจเบื้องต้นก่อนที่จะถึงพิธีทำบุญ ควรแต่งสถานที่ให้เรียบร้อยเพื่อรับรองพระสงฆ์ และแขกผู้มาในงานและรับพระพุทธ พระธรรมด้วย คือเชิญพระพุทธรูปมาบูชา อาราธนาพระสงฆ์มาสวดพระพุทธมนต์ หรือแสดงธรรมฯ

การจัดอาสนะ

การจัดอาสนะที่นั่งของพระสงฆ์ ต้องทำให้สูงหรือมีเครื่องหมายสูงกว่าคฤหัสถ์ เป็นต้นว่ามีพรม หรืออาสนะอะไรก็ได้ตามฐานะ ถ้ามีความเคารพมากต้องปูลาดด้วยผ้าขาว

เพราะถือกันว่าเป็นของสูง การจัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ให้จัดตั้งไว้เบื้องซ้ายโต๊ะพุทธบูชา และอาสนะของพระสงฆ์นั้น จะปูลาดเป็นที่นั่งอันเดียวกันกับผู้หญิงไม่ได้ ที่อาสนะของพระสงฆ์แต่ละที่นั้นต้องจัดตั้งกระโถน ภาชนะ น้ำ และพานหมาก บุหรี่ ทางขวามือ และต้องจัดกระโถนอยู่ในอันดับต่อนั้น แล้วจึงถึงภาชนะน้ำ และถึงพานหมาก บุหรี่เป็นที่สุดทางหน้า จึงจะถูกต้องตามระเบียบ

เครื่องสักการบูชา

อนึ่ง ในสถานที่ที่เราจะประกอบการกุศลนั้น ต้องตั้งโต๊ะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปไว้เป็นที่สักการะบูชา ไม่ว่างานอะไรต้องมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน มีบาลีรับรองว่า "พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขโดยความเป็นประธาน" บางคนถือเคร่งครัด ถึงกับต้องจัดหันพระพักตร์ไปทางทิศบูรพา ถ้าสถานที่เหมาะควรทำได้ก็ควรจัดทำ ถ้ามิเหมาะก็ไม่เป็นไร แต่ต้องจัดพระพุทธรูปไว้ในที่สูงก่อนสิ่งสักการใด ๆ ทั้งสิ้น อนึ่ง ถ้าจัดไว้ด้วยโต๊ะหมู่ ๕

หมู่ ๗ และหมู่ ๙ และควรมีแจกันประดับดอกไม้ให้เป็นระเบียบ และเชิงเทียนพร้อมทั้งกระถางธูป สำหรับจุดถวายเป็นพุทธบูชา ในเรื่องของกระถางธูปมีปรากฏว่า บางคนเอากระโถนมาทำเป็นกระถางธูปอย่างนี้ไม่ควรเลย เพราะกระโถนเป็นของต่ำ จะเอามาใช้เป็นของสูงไม่ควร การทำการสักการบูชาอย่าทำเป็นเล่นตุ๊กตา ต้องทำจริง ๆ ทำเป็นเล่นไม่ได้

การโยงสายสิญจน์

กาทำบุญโดยมากมักมีด้ายสายสิญจน์ ประเพณีนี้นับถือเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์เกี่ยวกับพวกเวทมนต์ ในพุทธศาสนาของเราอนุโลมให้ใช้ได้ ด้ายสายสิญจน์เขาโยงถึงรั้วบ้าน และวงเข้ามาทางพระพุทธ ที่ตั้งไว้สำหรับสักการบูชา และวงฐานพระพุทธด้วย หมายความว่าพระพุทธก็สวดมนต์ด้วย ต่อมาก็วางบาตรน้ำมนต์ ระวังบาตรน้ำมนต์บางทีไม่มีน้ำมนต์ บาตรน้ำมนต์ควรตั้งใกล้พระเถระผู้ใหญ่ผู้เป็นหัวหน้าทางขวามือ บางคนไม่รู้เอาบาตรน้ำมนต์ไปตั้งไว้เสียห่างถึงบนโต๊ะหน้าพระพุทธรูปทีเดียว เทียนน้ำมนต์ต้องใช้

เทียนอย่างดีหนักบาทหนึ่งเป็นอย่างน้อย ไส้เทียนควรทำใหญ่พอควร เวลาจุดจะได้ไม่ดับง่ายเพราะถ้าจุดแล้วดับก่อนที่พระท่านจะดับเองถือกันว่าไม่เป็นมงคล เทียนน้ำมนต์นี้เมื่อพระสวดถึงบท "อเสวนา จ พาลานํ .." ให้เจ้าภาพจุดเทียนเอง เมื่อท่านสวดถึงบทว่า "ขีณํ ปุราณํ..." พระเถระผู้เป็นหัวหน้าก็เริ่มหยดเทียนน้ำมนต์ และเมื่อถึงบทว่า "นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป" (ดับเทียนตรง "นิพ ..") ท่านก็จุ่มเทียนดับลงในบาตรน้ำมนต์ และเมื่อท่านดับแล้วเทียนนั้นห้ามจุดอีกต่อไปเป็นอันขาด ถือกันว่าเป็นการดับเสนียดจัญไรและสิ่งอันไม่เป็นมงคลทั้งหมดเลย

การนิมนต์พระ

การนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ อย่างน้อยมักนิยมนิมนต์ ๕ รูป ๗ รูป ๙ รูป ทั้งนี้ เพื่อหวังได้คู่คือเป็นคู่กับด้วยพระพุทธ ไม่นิยมคี่ แต่ประเพณีหลวงนิยมนิมนต์พระสงฆ์เต็มตามจำนวนคู่เลยทีเดียว คือ ๖ รูป, ๘ รูป, ๑๐ รูป การไปนิมนต์พระสงฆ์มาฉันอาหารบิณฑบาตรอย่าระบุชื่ออาหาร (โภชนะ ๕ ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ) ถ้า

ระบุชื่อ พระท่านจะรับนิมนต์ไม่ได้ เพราะเป็นการผิดวินัย ฉะนั้น จึงมีสมณโวหารนิยมสำหรับนิมนต์พระว่า "นิมนต์รับอาหารบิณฑบาตเช้าหรือเพล"

ขณะเมื่อพระสงฆ์เข้าไปในบ้าน เพื่อเจริญพระพุทธมนต์ ขณะถึงที่บ้าน คฤหัสถ์จะต้องคอยล้างเท้าให้พระแล้วมีคนเช็ดเท้าอีกด้วย ทั้งนี้ถ้าปล่อยให้พระล้างเองย่อมเป็นการผิดวินัย น้ำมีตัวสัตว์พระทำไม่ได้ ต้องมีเครื่องกรองน้ำเป็นการลำบากแก่ท่าน ที่ให้เช็ดเท้าก็เพื่อว่าเมื่อมีเท้าเปียกชุ่มก็จะขึ้นเหยียบบนอาสนะไม่ได้ จึงมีประเพณีนิยมกันอย่างนี้

หน้าที่เจ้าภาพ

เมื่อพระสงฆ์ท่านมาพร้อมแล้ว ท่านผู้เป็นเจ้าภาพต้องจุดธูปเทียนเอง ถ้าเป็นงานทำบุญอายุให้บิดามารดาก็ให้ท่านจุดเอง ถ้าเป็นงานบ่าวสาวก็ให้เขาจุดเอง แต่บางทีพ่อตาจุดให้เสร็จเสียเอง ช่างเขาเถอะอย่าไปวุ่นกับเขาเลย ธูปจุดเพียง ๓ ดอกและเทียนเพียงคู่เดียว มากนักควันกลบ อย่าประหม่าควรจุดให้ติดจริง ๆ อย่าทำให้อายแขกได้ เมื่อจุดเสร็จแล้ว

ก็ถอยมาหน่อยหนึ่ง บูชาอธิษฐานแล้วกราบ ๓ หน แล้วหันมากราบพระสงฆ์เสียอีกด้วย ต่อนั้นอาราธนาศีล ถ้าว่าได้เองเป็นเหมาะยิ่งนัก การรับศีลถ้าว่าออกเสียงตามได้เป็นดี เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว ก็อาราธนาพระปริตต์ต่อได้เลย เมื่อว่าพอถึงครั้งที่ ๓ พระองค์ที่นั่งในลำดับที่ ๓ ก็เตรียมจัดพัดตั้งพอจบก็ขัด "ผลิตฺวาน หรือ สคฺเค" ได้เลยทีเดียว (การอาราธนาศีลก็เช่นเดียวกันพอถึง ตติยมฺปิ พระก็เตรียมจับพัดตั้งตามธรรมเนียมเมื่อจบก็ให้ศีลได้ทันที) เมื่อพระสวดถึงบทว่า "นตฺถิเม สรณํ อญฺญํ..." ควรเตรียมน้ำร้อน น้ำชา ฯลฯ พอสวดจบก็ถวายทานได้เลย (ถ้าสวดมนต์เย็นอย่างเดียวไม่มีฉันเช้า อนุโมทนาเลย ถ้ามีฉันเช้า ยังไม่ต้องอนุโมทนารอไว้อนุโมทนาเช้าเลย)

การนิมนต์พระเจริญพระพุทธมนต์นี้ โดยมากมักนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ในเวลาเย็น และมีฉันเช้าอีก บางทีก็นิยมกันนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เช้า ฉันเพลให้แล้วเสร็จในวันเดียว เพื่อประหยัดเวลาก็มีเป็นอันมาก ฯ พูดถึงเรื่องฉันเช้า มีการให้ศีลเหมือนกัน แต่ไม่ต้องอาราธนา

พระปริตต์ พระสงฆ์ท่านถวายพระพร พอถึง "พาหุํ ....." เจ้าภาพเตรียมใส่บาตร ถ้าเป็นแต่งงานให้บ่าวสาวไปใส่บาตรคู่กัน เมื่อสวดจบก็เตรียมถวายอาหารบิณฑบาตได้ เจ้าภาพควรประเคน (ถวายของพระ) เอง ผู้ไปช่วยในงานไม่ควรประเคนแทนเขา ถ้าของนั้นเป็นของเราก็ประเคนไป เมื่อพระฉันเสร็จแล้ว เจ้าภาพเตรียมเครื่องไทยธรรมถวายด้วยตนเอง

การกรวดน้ำ

เมื่อพระอนุโมทนาเริ่ม "ยถา" เจ้าภาพก็เริ่มกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติหรือบุคคลที่ตนทำบุญให้ การกรวดน้ำควรหยาดน้ำกรวดให้เป็นสายอันเดียวโดยสม่ำเสมอและระวังอย่าให้ดังติ๋ง ๆ ด้วย เป็นการขาดคารวะ เมื่อพระจบ "ยถา" ก็หยุดกรวดน้ำนั่งประณมมือฟังพระอนุโมทนาต่อไปจบแล้วกราบ ๓ หน เป็นอันเสร็จพิธี

ต่อนั้น ก็ให้พระเถระผู้เป็นหัวหน้าประพรมน้ำมนต์แก่เจ้าภาพหรือผู้มาร่วมงาน และตามบริเวณบ้านเรือนเพื่อเป็นศิริมงคล ถ้าเป็นงานมงคลขึ้นบ้านใหม่ ควรมีทรายตั้งไว้ในวง

สายสิญจน์ใกล้บาตรน้ำมนต์ เมื่อเสร็จแล้วให้พระเถระโปรยทรายตามบริเวณบ้านทั้ง ๔ ทิศ ถือกันว่าเป็นศิริมงคลยิ่งนัก

การเทศนา

การเจริญพระพุทธมนต์ ถ้ามีเทศน์ต่อจากสวดมนต์ ไม่ต้องอาราธนาศีลตอนพระสวดมนต์ ให้มาอาราธนาศีลตอนพระเทศน์เลย ฯลฯ พระเทศน์ต้องคอยดูเจ้าภาพ เมื่อเจ้าภาพจุดเทียนบูชาธรรมจึงขึ้นธรรมาสน์ ถ้ายังไม่จุดก็ยังไม่ขึ้น เมื่อพระเทศน์ขึ้นธรรมาสน์เรียบร้อยแล้ว ผู้เป็นหัวหน้าก็เริ่มอาราธนาธรรม "พฺรหฺมา จ โลกา" ธรรมเนียมเขามีกันอย่างนั้นควรรู้ไว้ เทศน์จบแล้ว "ยถา" อนุโมทนาเลย เจ้าภาพกรวดน้ำ เสร็จแล้วจึงถวายไทยธรรมต่อภายหลัง นี้ก็เป็นธรรมเนียมนิยมเหมือนกัน

การตั้งเครื่องบูชา

การตั้งเครื่องบูชา สำหรับอาบน้ำศพและมีการทำบุญปากหีบ คือก่อนศพลงหีบ แต่ชาวบ้านไม่ค่อยได้ทำกัน ต้องมีโต๊ะเครื่องห้าจุดธูปเทียนบูชา เทียน ๑ ดอก อยู่ซ้ายมือพระ ธูป ๑ ดอก อยู่ขวามือพระ (พระนั่ง) ถ้าจะให้ "ศพบูชา"

พึ่งสวดพระเทศน์ให้เจ้าภาพจุด เอาธูปเทียนไว้ข้างใน ดอกไม้ไว้ข้างนอก เวลาจุดต้องจุดเทียนก่อน เพราะเทียนศักดิ์สูงกว่าธูป นี้เป็นธรรมเนียมฯ บางคนตั้งไม่ถูก เนื่องด้วยไม่เข้าใจ ตามธรรมเนียม ถ้าเจ้าภาพ "บูชาศพ" ต้องตั้งโต๊ะอีกตัวหนึ่งอยู่ในระยะพอควรห่างศพเล็กน้อย ดอกไม้อยู่ข้างใน ธูปเทียนอยู่นอกจุดบูชาศพ ฯ การทำบุญไม่นิยมสายสิญจน์แต่มีภูษาโยงจากศพ (ผ้าทาบโยงจากศพสำหรับบังสุกุล) มาวางไว้บนพานที่โต๊ะเครื่อง ๕ เวลาจะนั่งบังสุกุลจึงค่อยคลี่ไปข้างหน้าพระไม่ต้องประเคน

การทอดผ้า

การทอดผ้าบังสุกุลตามภูษาโยงนั้น มีไตร, จีวร, สบง, ย่าม และผ้าเช็ดหน้าเป็นต้น การทอดผ้าต้องทอดตามขวาง อย่าทอดตามยาว ถ้าไม่มีพระท่านก็จะจับภูษาโยงบังสุกุลเอง ภูษาโยงนี้เขาถือกันมาก ห้ามข้ามเป็นเด็ดขาด ถ้าข้ามถือว่าเป็นการหมิ่นหรือสบประมาทผู้ตาย ขาดคารวะ ข้อนี้ควรระวังให้มาก

การจับพัด

เวลาชักบังสุกุล ต้องจับผ้าด้วยมือขวาหงายมือจับพัด

ด้วยมือซ้าย แต่เวลาอนุโมทนาต้องจับพัดด้วยมือขวา ฯลฯ อันนี้ขอให้พระและสามเณรพึงสังวรณ์ระวังมักผิดพลาดกันเสมอ การผิดพลาดในสังคมบ่งถึงเราขาดการอบรมน่าอายเขาเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง การจับพัดในงานมงคลทั่วไปนั้น จับด้วยมือขวา จับแค่นมพัด ต่ำจากใบพัดประมาณ ๕ นิ้วมือ และการตั้งพัด พึงระวังให้จงมาก ให้ด้ามพัดอยู่ระหว่างกึ่งกลางเข่าทั้งสองและอย่าตั้งให้มีเสียงดัง และให้พัดตั้งตรงๆ ด้วยฯ การทำบุญให้ศพ นิยมกันดังนี้ คือ ๗ วันคราวหนึ่ง ๕๐ วันคราวหนึ่ง ๑๐๐ วันคราวหนึ่ง

การทำบุญอัฐิ

การทำบุญอัฐิ โดยมากมักนิยมทำกันในวันเถลิงศกคราวเทศกาลตรุษสงกรานต์ เป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย มี ปู่, ย่า, ตา, ยาย และพ่อแม่เป็นต้น การทำบุญอัฐิมักนิยมทำกันปีละครั้ง เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีให้เห็นว่าปีหนึ่งเราก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เสียคราวหนึ่ง

การบวชนาค

การบวชนาค ก่อนบวชประมาณ ๑๕ วันหรือ ๑ เดือน ต้องนำลูกไปฝากพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ไว้ที่วัด เพื่อจะได้

อบรมนิสัย และซ้อมคำขานบวชนาค เครื่องอัฏฐบริกขารต้องมีครบ บางแห่งยังมีการบูชาเสมา หมายความว่าจะเข้าเขตพระพุทธเจ้าต้องบูชาเสียก่อน เป็นการบูชาพระนั่นเอง การบวชลูกต้องทำกันอย่างประณีต เป็นการสงเคราะห์อย่างสำคัญยิ่ง เวลาเข้าพระอุโบสถพ่อแม่ต้องจูงมือนาค แม่อยู่ขวาพ่ออยู่ซ้ายเอาไปถวายพระสงฆ์ ไม่ใช่นาคจูงพ่อแม่ไปสวรรค์นิพพานตามที่บางคนเข้าใจนั้นดอก เวลาประเคนไตรให้นาคพ่อแม่ต้องพร้อมกัน บาตรก็เหมือนกัน ก่อนที่จะประเคนไตรนาคต้องกราบพ่อแม่ก่อน แล้วจึงประเคน

การถวายไทยธรรม

การที่เราเป็นทายก จะถวายกัปปิยภัณฑ์อันเป็นเงินทองนั้น ต้องเข้าใจวิธีถวายจึงจะเป็นผล คือ ต้องให้ใบปวารณาถวายแทนปัจจัย ไม่ควรถวายด้วยตัวเงินทอง

ตัวอย่างใบปวารณา

ข้าพเจ้าขอถวายจตุปัจจัย แด่พระคุณเจ้า เป็นมูลค่า..............บาท หากพระคุณเจ้าต้องประสงค์สิ่งใดอันสมควร

แก่สมณบริโภค ได้มอบไว้แก่กัปปิยการกของพระคุณเจ้าแล้ว ขอจงเรียกจากกัปปิยการกของพระคุณเจ้าเทอญ ฯ

การทำบุญในพระพุทธศาสนา เราต้องพยายามสนับสนุนในทางพระวินัยอีกด้วย เห็นว่าสิ่งใดผิดต่อพระวินัยเราก็จงงดเว้นเสีย อย่าส่งเสริมพระวินัยในทางที่ผิดเลย

วันนี้เป็นวันสุดท้ายแห่งการอบรมรับโอวาทมาตลอดไตรมาส เมื่อเราบวชมาแล้ว ได้รับการอบรมดีแล้ว ก็จงนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ผู้บวชตั้งใจอบรมให้ดี แต่ขาดผู้สอนก็ไม่ได้ประโยชน์ ผู้สอนเห็นแต่ความสะดวกแก่ตน ไม่เอาใจใส่ในการสอน ก็ไม่ได้ประโยชน์

นี่เราก็เป็นผู้พร้อมแล้วทั้ง ๒ ประการ เป็นความดีของพวกเราแล้ว ความตั้งใจดีของผู้บวชก็มีความตั้งใจดีของผู้สอนก็มีอยู่พร้อม ความสำเร็จประโยชน์จากการอบรมจึงสมบูรณ์ด้วยความปรารถนา ถึงแม้จักลาสิกขาดำรงฆราวาสต่อไป ก็ควรทำตนให้ดี "มาดี ไปดี อยู่ดี ปฏิบัติดี" การบวชเราได้รับการอบรมอย่างนี้แล้วให้นำไปใช้ด้วย และจงใช้ให้เหมาะแก่กาละเทศะ เมื่อเป็นเช่นนี้เราก็จักเจริญยิ่ง ผู้ได้

รับการอบรมเห็นปานนี้ อยู่ในวงศ์ตระกูลใด ย่อมนำให้วงศ์ตระกูลนั้นเจริญ อยู่ในหมู่คณะสมาคมใดย่อมนำหมู่คณะสมาคมนั้นให้เจริญ อยู่ในประเทศชาติใดย่อมนำประเทศชาตินั้นให้เจริญ และอยู่ในศาสนาใดย่อมนำศาสนานั้นให้เจริญ ไม่เสียทีที่เราได้กำเนิดเกิดมาเป็นมนุษย์ (ผู้มีใจสูง) จงทำตนให้สมกับที่เราได้รับสมมติว่า เป็นผู้รับอบรมแล้ว "ฑิต" ฯ

ขอท่านทั้งหลายจงมีความสุขสวัสดี งอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่ในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดการเป็นนิตย์นิรันดรเทอญ

อาราธนาศีล ๕

มยํ ภนฺเต วิสุํวิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจสีลานิ ยาจาม ฯ ทุติยมฺปิ......ฯ ตติยมฺปิ......ฯ

อาราธนาศีล ๘ ต่างแต่คำว่า "อฏฺฐ สีลานิ" เท่านั้น ฯ

อาราธนาปริตต์

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํฯ

อาราธนาธรรม

พฺรหฺมา จ โลกาธิปติ สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธ สตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ ฯ

การกรวดน้ำ

การตั้งจิตอุทิศบุญกุศลที่ได้กระทำดีแล้ว ให้แก่หมู่ญาติหรือผู้ล่วงลับไปแล้ว เราเรียกกันว่า "กรวดน้ำ" ที่เรียกอย่างนี้ก็เพราะเราใช้น้ำมาหลั่งรินให้ตกลงยังภาชนะอันหนึ่งในขณะที่ตั้งจิตอุทิศบุญกุศล สำหรับน้ำนั้น ควรใช้น้ำสะอาดเป็นน้ำบริสุทธิ์อย่างเดียว เวลารินให้ค่อย ๆ รินให้ไหลทีละน้อยพร้อมกับตั้งจิตอุทิศถึงผู้ที่เราจะมอบส่วนบุญให้ ไม่ว่าจะกรวดน้ำในเวลาใด จะต่อหน้าหรือลับหลังใครก็ตาม จะไม่ใช้น้ำก็ได้ เราใช้แต่น้ำใจดีของเรา แต่เวลาทำบุญในพิธีต่าง ๆ

ควรใช้น้ำ ในตระกูลใหญ่ ๆ เขาสร้างเครื่องสำหรับกรวดน้ำ เช่นคนโท เป็นต้น ไว้ใช้เฉพาะทีเดียว

เวลากรวดน้ำในพิธีทำบุญขณะที่มีพระสงฆ์กล่าวอนุโมทนา ควรเริ่มรินน้ำกรวดขณะที่ท่านเริ่มว่า ยถา วาริวหา... บางท่านไปเริ่มกรวดน้ำจนพระว่า สพฺพี ติโย แล้ว นี้ไม่ถูกธรรมเนียม

คำบาลีสำหรับกล่าวในขณะกรวดน้ำนั้น มีหลายอย่าง บางอย่างก็มาก จนมีคนว่าได้น้อย ถ้าไม่ใช่คนบวชเรียนจริงๆ แต่ถ้าจะว่าน้อย ๆ ก็มี เช่นคำกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสารที่ทรงกรวดน้ำแก่เปรต พระญาติของพระองค์ว่า

อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ
สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย

แปลว่า "ขอผลบุญนี้จงสำเร็จแก่หมู่ญาติของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเถิด" เพียงเท่านี้ผลบุญก็ได้แก่พระญาติของพระองค์สมพระประสงค์ควรเป็นแบบอย่างได้ดี

ความจริงเมื่อว่าภาษาบาลีไม่ได้จะว่าเป็นภาษาของเราก็ควร และยังจะดีกว่าที่จะว่าภาษาบาลีผิด ๆ พลาด ๆ หรือว่าโดยไม่เข้าใจว่าเราว่าอะไรไปเสียอีก

อธิษฐานและกรวดน้ำ

คำกลอน

ขอเดชะกุศลผลทานศีล
ซึ่งฉันทำด้วยศรัทธาไม่ราคิน
ในพระสงฆ์ทรงศีลอยู่พร้อมมูล

ขอให้ฉันมีสุขอย่าทุกข์โศก
นิราศโรคภัยพิบัติพินาศสูญ
อวยประโยชน์โสตถิทวีพูน
บุญเกื้อกูลผาสุกทุกเวลา

จะมีคู่อย่าได้รู้เป็นใจสอง
ให้งามผ่องผิวพรรณชันษา
ทั้งจริตมารยาทสะอาดตา
มีวาจานิ่มนวลชวนจำนัญ

จะทำงานการใดใดร่วมใจด้วย
ร่วมมือช่วยก่อสร้างทางสวรรค์
จะเกิดไปชาติไหนอย่าไกลกัน
จนกว่าวันจะประสบพบนิพพาน

อนึ่งขอตั้งจิตอุทิศผล
บุญกุศลนี้ไปให้ไพศาล
ถึงบิดามารดาและอาจารย์
ทั้งลูกหลานญาติมิตรสนิทกัน
คนเคยร่วมเคยรักสมัครใคร่
มีส่วนได้ในกุศลผลของฉัน
ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัญ
ขอให้ท่านได้กุศลผลนี้เทอญ ฯ.

หมายเหตุ นี้เป็นของคนที่ยังครองเรือน ประสงค์จะมีคู่อยู่ต่อไป แต่ถ้าไม่ประสงค์จะมีคู่ ควรใช้แต่เพียงว่า

ขอเดชะกุศลผลทานศีล
ซึ่งฉันทำด้วยศรัทธาไม่ราคิน
ในพระสงฆ์ทรงศีลผู้พร้อมมูล

ขอให้ฉันมีสุขอย่าทุกข์โศก
นิราศโรคภัยพิบัติพินาศสูญ
อวยประโยชน์โสตถีทวีพูน
บุญเกื้อกูลผาสุกทุกวันวาร

อนึ่งขอตั้งจิตอุทิศผล
บุญกุศลนี้ไปให้ไพศาล
ถึงบิดามารดาและอาจารย์
ทั้งลูกหลานญาติมิตรสนิทกัน

คนเคยร่วมเคยรักสมัครใคร่
มีส่วนได้ในกุศลผลของฉัน
ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัญ
ขอให้ท่านได้กุศลผลนี้เทอญ ฯ.

พระคุณของมารดาบิดา

โดย

พระธรรมมหาวีรานุวัตร

เจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม

ในบรรดาบุพการีบุคคลทั้ง ๔ จำพวก มารดาบิดาได้นามว่าเป็นบุพการีบุคคลจำพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มีอุปการคุณแก่บุตรธิดามาก่อน ก็อุปการคุณของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดานั้นเป็นอุปการคุณที่มีค่ามากและยิ่งใหญ่ จะหาสิ่งเปรียบเทียบให้เหมาะสมได้ยากนัก ดังปรากฏในกวีนิพนธ์ของหลวงพรปรีชานิพนธ์ ไว้ในเรื่องแม่จ๋าว่า

อันพระคุณมารดาบิดา หาใดเปรียบ
บ่มิเทียบ เทียมเท่า ล้นเกล้าอยู่
สุดที่จะคณนาด้วยตราชู
สุดหยั่งรู้หนักเบากว่าเท่าใด
มหาสมุทรสุดฝั่งยังหยั่งรู้
ความลึกดูกว้างยาวสืบสาวได้
อีกขุนเขาโขดเขินและเนินไพร
ความกว้างใหญ่วัดขนาดตามมาตรา

อันพิภพว่ากว้างเวิ้งว้างแสน
จบดินแดนเลขคำนวณสอบสวนหา
กำหนดได้ครบครันด้วยปัญญา
มิใช่ว่าสุดคำนวณประมวลวัด

อีกทั้งห้วงเวหานภากาศ
ยังสามารถหยั่งทำเขตจำกัด
อาทิตย์จันทร์ดาราสารพัตร
ทุกส่วนสัดสอบดูรู้ประมาณ

แต่พระคุณมารดาบิดาสุดหาช่อง
ที่จะปองกำหนดจดกล่าวขาน
รู้แต่ว่ายิ่งใหญ่ใดมิปาน
สุดจะทานเทียบทำกำหนดนับ

ฉะนี้แน่แม่พ่อเราเผ้านับถือ
อย่าดึงดื้อพึ่งว่าอย่าสับปลับ
อย่าถือโทษโกรธขึ้งถึงสำทับ
กล่าวบังคับขู่เข็ญเช่นใครใคร

ท่านกรากกรำลำบากได้ยากยิ่ง
ทุกทุกสิ่งเสียสละเพราะจะให้
เราผู้บุตรสุดที่หวังดังดวงใจ
ปราศจากภัยทั้งผองมาพ้องพาน

อันพระคุณของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดานั้น แม้องค์สมเด็จพระบรมศาสดา ก็ตรัสยกย่องสรรเสริญไว้ในสพรหมสูตรว่า พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา

มารดาบิดาเราเรียกว่าเป็นพรหม เป็นบุพพาจารย์เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรธิดาและเป็นผู้อนุเคราะห์ประชา คือบุตรธิดาดังนี้

ในพระพุทธภาษิตนี้ เป็นอันชี้ชัดว่าอุปการคุณที่มารดาบิดามีต่อบุตรธิดานั้น แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงรับรองและยกย่องไว้ดังนัยที่กล่าวแล้ว ข้อที่ว่ามารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรธิดานั้น ก็เพราะท่านทรงไว้ซึ่งพรหมวิหารธรรมประจำใจ แผ่ไปในบุตรธิดาอย่างมั่นคงจริงแท้ไม่แปรผัน ตามระยะกาลผ่านไปดังนี้

ยามตั้งครรภ์

เริ่มตั้งครรภ์ ท่านก็เริ่ม ประเดิมรัก
เฝ้าฟูมฟัก เจตน์จำนง ด้วยสงสาร
ถนอมครรภ์ หมั่นประคอง มิต้องงาน
เกรงทารก จะพาล ลำบากกาย

จะยืนนั่ง เดินนอน ค่อยผ่อนเบา
เพราะเกรงเจ้า จะสะเทือน เลื่อนสลาย
ยิ่งนานวัน ครรภ์ยิ่งหนัก มิพักคลาย
ท่านยิ่งหมาย มุ่งระวัง การนั่งเดิน

ยามลำบาก มิให้ยาก แก่ครรภ์ด้วย
หวังอำนวย สุขเรา แต่เพลาเนิ่น
มิยอมให้ ใดพลาด มีขาดเกิน
ท่านเพลิดเพลิน มุ่งนำภาร์ รักษาครรภ์

ถึงจะหนัก สักเท่าไร ไม่บอกบ่น
ความกังวล มากเท่าไร ไม่หวาดหวั่น
สีหน้าสุข แช่มชื่น ทุกคืนวัน
เพราะรักนั้น อยู่ที่บุตร สุดอาทร

ยามคลอด

ยามจะคลอด ทอดร่าง ระริกปวด
แสนยิ่งยวด แทบชีวิต จะปลิดถอน
ความเจ็บรุน แรงทวี ซ้ำที่ซ้อน
หัวใจอ่อน หวิวหวาด แทบขาดใจ

ถึงกระนั้น ใช่ท่าน จะถือโกรธ
มั่นหมายโทษ รังเกียจ ก็หาไม่
พอเห็นหน้า ทารกร้อง ความข้องใจ
ก็กษัย สูญทันที มีแต่รัก

ความเจ็บปวด ปลิดหาย คล้ายมิเกิด
เฝ้าแต่เพลิด เพลินทวี ยินดีหนัก
นั้นคือผล ที่อุ้มครรภ์ มานานนัก
ได้ประจักษ์ ลืมลำบาก ที่ยากกาย

ถึงสิบเดือน แม่ประคอง อุ้มท้องมา
หวังเห็นหน้า บุตรในครรภ์ แสนมั่นหมาย
มุ่งถนอม ให้ยิ่ง ทั้งหญิงชาย
ใช่จะหน่าย แหนงให้ ไร้อุ้มชู

ยามเป็นทารก

เมื่อยังอ่อน นอนเบาะ ฉอเลาะพูด
ก็ให้ดูด นมนั้น ที่ถันคู่
เหมือนดื่มน้ำ จากอุรา น่าเอ็นดู
ร่างกายผู้ มารดา หาร่วงโรย

ยามลูกร้อง รีบประคอง เข้ารับขวัญ
ไม่เป็นอัน กินนอน ผ่อนระโหย
ตัวเองชั่ง แต่หวัง จะกอบโกย
ความสุขโปรย ให้แก่บุตร สุดที่รัก

มดมิไต่ ไรมิตอม ถนอมเจ้า
ทุกค่ำเช้า มิให้เห็น เป็นงานหนัก
สิ่งใดจะ ผิดสำแดง แสลงนัก
ท่านก็จัก งดไว้ ไม่รับประทาน

ยามลูกตื่น ก็เห่กล่อม ไม่ยอมหลับ
ทิ้งสำรับ ยามลูกร้อง เรียกอาหาร
ยามลูกป่วย ก็รักษา พยาบาล
ลูกสำราญ แม่ก็ชื่น ระรื่นใจ

ยามเติบโต

ครั้นอายุ เติบใหญ่ ยิ่งใฝ่รัก
ความฟูมฟัก จักถดถอย น้อยหาไม่
กลับทวี ความระวัง ทุกอย่างไป
กลัวโภยภัย จักมี มาบีฑา

เฝ้าอบรม สอนสั่ง ให้ยั้งคิด
สิ่งใดผิด ใดชอบ สอบศึกษา
ให้รู้เช่น ชั่วดี มีปัญญา
มีคุณค่า สมกำเนิด เกิดเป็นคน

แม้ยามโกรธ ลงโทษ ถึงดุด่า
เจตนา สอนสั่ง จึงนั่งบ่น
ใช่จักเกลียด จักชัง ผังกมล
ความรักท้น ท่วมอยู่ มิรู้วาย

ถึงทำผิด หนักหนา ถึงสาหัส
ทุกคนตัด ไม่คบหา พาแหนงหน่าย
อันแม่หรือ จะมีจิต คิดโหดร้าย
ตัดลูกชาย ลกหญิง ไม่จริงนาน

ความรักของมารดา

ท่านพร้อมที่ จะอภัย ให้ทุกเมื่อ
รักไม่เบื่อ เกลียดไม่ลง เพราะสงสาร
นึกเมื่อยาม อุ้มท้อง ต้องทรมาน
ให้ดื่มธาร จากทรวงอก ฟกช้ำมา

ความรักของ ผู้อื่น ดาษดื่นนั้น
ย่อมมีวัน จืดจาง อย่างน้ำท่า
แต่ความรัก ของท่าน ผู้มารดา
สุดจะหา จืดหมด สิ้นรสร้าง

ชั่วก็รัก ดีก็รัก หนักเป็นห่วง
รักดังดวง จิตจริง ไม่ทิ้งขว้าง
มีเมตตา การุณ หนุนเป็นทาง
มิใช่อย่าง รักละเมอ หลงเพ้อไป

ตั้งแต่น้อย เติบใหญ่ มิหน่ายลูก
คิดผันปลูก ให้รุ่งเรือง เฟื่องสมัย
ลูกได้ดี แม่ก็ปลื้ม ลืมเหนื่อยใจ
เพราะนั่นไซร้ คือผล ที่ทนมา

การสนองคุณของลูก

พระคุณท่าน มารดา บิดานี้
บุตรที่ดี ควรระลึก หมั่นศึกษา
กำหนดพึ่ง ฝังไว้ ในอุรา
แล้วคิดหา ทางปอง สนองคุณ

ที่ท่านเลี้ยง ท่านรักษา กว่าชีวิต
ยอมอุทิศ ทุกสิ่งรับ สนับสนุน
มิให้ท่าน ขาดเหลือ เผ้าเจือจุน
ให้ท่านอุ่น อกคลาย หายทุกข์ร้อน

อย่าให้ท่าน เสียใจ ได้โศกเศร้า
เนื่องเพราะเรา นอกโอวาท พลาดคำสอน
สิ่งใดดี จงนำพา มุ่งอาทร
คิดผันผ่อน ให้ท่านสุข ทุกคืนวัน

กิจสำคัญ ขั้นสุดท้าย บุตรชายหญิง
ควรอย่างยิ่ง จะทำ กำหนดมั่น
เมื่อถึงครา ผู้มีคุณ สิ้นบุญนั้น
งานศพพลัน จัดนิยม ตามสมควร

อีกทำบุญ สุนทรทาน การกุศล
เพื่อเป็นผล อุทิศให้ ได้ตามส่วน
ประพฤติได้ ดั่งนี้ เช่นชี้ชวน
นามอบอวน ว่าเป็นผู้ รู้คุณเอย.

มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรธิดา เพราะว่าสมบูรณ์ด้วยพรหมวิหารคุณดังกล่าวแล้ว และเป็นบุรพาจารย์ก่อนกว่าอาจารย์ใด ๆ ทั้งหมด จึงปรากฏว่าเป็นอาหุไนยบุคคล คือเป็นพระผู้ควรได้รับความนับถือเคารพบูชาจากบุตรธิดา ทั้งเป็นพระที่สำคัญยิ่งในชีวิตของบุตรธิดา เป็นพระประจำบ้านประจำชีวิต เป็นพระที่มีจำนวนจำกัด คือมีเพียงสององค์เท่านั้น เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว บุตรธิดาจะหาพระอื่น ๆ มาเป็นพระประจำชีพแทนพระ คือมารดาบิดาหามิได้ จึงควรหมั่นเคารพนับถือบูชาอย่าให้ขาด ถ้าเราประมาทล่วงเกินหรือประพฤติให้ผิดพลาดไป เราจะต้องเสียใจภายหลัง เพราะมารดาบิดาไม่ปรารถนาที่จะให้บุตรธิดาของตนเป็นคนชั่ว จึงห้ามนักห้ามหนามิให้บุตรของตนประพฤติชั่วทุกชนิด มารดาบิดาปรารถนาอยากให้บุตรธิดาเป็นคนดี จึงแนะนำพร่ำสอนให้บุตรธิดาประพฤติแต่ความดีทุกอย่าง มารดาบิดาไม่ปรารถนา

อยากให้ลูกเป็นคนโง่เขลา จึงเฝ้าแนะนำให้ศึกษาวิทยาคุณต่าง ๆ มารดาบิดาปรารถนาจะให้บุตรธิดาเป็นคนมีหลักฐานมั่นคงดำรงชีวิตอยู่อย่างสบาย ให้มีความกินดีอยู่ดี ทรัพย์สมบัติของมารดามีอยู่เท่าไร ก็มอบให้บุตรธิดาเป็นผู้รับทรัพย์มรดก ไม่ยอมยกให้แก่ผู้ใดนอกเสียจากบุตรธิดาของตนเท่านั้น มารดาบิดามีความปรารถนาอยากให้บุตรธิดาอยู่ครองเรือนอย่างสุขสำราญ มีหลักฐานตั้งตัวเป็นปึกแผ่นแน่นหนา จึงจัดหาสามีภรรยาให้แก่บุตรธิดาตามสมควรแก่ฐานะ เมื่อมารดาบิดาเอาธุระทุกอย่างในเรื่องการดำเนินชีวิตของบุตรธิดาดังนี้ จึงเป็นผู้มีอุปการคุณแก่บุตรธิดาอย่างยิ่ง จะหาใครอื่นใดเปรียบปานมิได้ หน้าที่ของบุตรธิดาที่จะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ก็คือต้องหมั่นระลึกถึงอุปการคุณของท่าน แม้เพียงแต่หมั่นระลึกถึงพระคุณท่านอยู่เสมอ ไม่ลบหลู่บุญคุณท่านเพียงเท่านั้น ก็ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้กตัญญูรู้อุปการคุณที่ท่านทำแล้วแก่ตน ซึ่งหมู่ชนย่อมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นคนกตัญญูเพียงเสียงที่เราได้ยินว่า "กตัญญู กตัญญู" ฟังแล้วก็เพราะหูจับใจ ใช่แต่เท่านั้น คุณข้อนี้ยังเป็นคุณธรรมที่สามารถคุ้มครอง

ป้องกันสรรพทุกข์ภัยอันตรายได้อีกด้วย สมดั่งคำโบราณาจารย์ได้กล่าวไว้เป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจว่า

จะเหาะเหิน เดินยืน นั่งนอนนึก
เร่งระลึก พระคุณคิด จิตสมาน
สิโรดม ประณมหัตถ์ นมัสการ
เป็นกำแพง จักรพาฬ ป้องกันภัย

ถ้ายิ่งประกอบกตเวที คือสนองอุปการคุณของท่านได้ด้วยแล้ว ถ้าเป็นชายเขาก็ยกย่องกันว่าชายแก้ว คือบุรุษรัตน์ ถ้าเป็นหญิงเขาก็เรียกนางแก้ว คือ นารีรัตน์ ถ้าเป็นลูกเขาก็เรียกว่าลูกแก้ว คือ ปุตตรัตน์ เพราะคุณข้อนี้เป็นดุจดวงตาที่ปรากฏชัดให้เห็นว่าเป็นคนดี สมดังบาลีพุทธภาษิตว่า "นิมิตฺตํสาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา" ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี ดังนี้

ผู้เรียบเรียง ขอเผดียง ท่านผู้อ่าน
โปรดวิจารณ์ ข้อธรรม นำสนอง
จะตื้นลึก หนักเบา เฝ้าตรึกตรอง
พระคุณของ แม่พ่อไว้ ใส่ใจเอย.

ระเบียบเทศนา

บรรยายโดย

พระธรรมปิฎก

เจ้าอาวาสวัดเพชรสมุทรวรวิหาร

คำปรารภ

งานพิธีต่าง ๆ ทั้งงานพิธีมงคล และงานพิธีอวมงคล ที่มีการแสดงพระธรรมเทศนา ได้เห็นพระคุณเจ้าบางรูปขึ้นธรรมาสน์แล้วกวักมือเรียกศิษย์ให้เอาย่ามไปให้ล้วงคัมภีร์ใบลานที่ขดงอมาในย่าม วางลงบนที่สำหรับวางแล้วเอาย่ามทับ บางองค์ก็เอาตาลปัตรวางทับ บางองค์ก็วางลงบนพื้นที่นั่งเทศน์ ซึ่งมิได้มีพานหรือภาชนะที่สมควรรองรับเลย โดยมิได้คิดว่า คัมภีร์ทุกคัมภีร์ได้บรรจุพระธรรม คำสั่งสอนที่ดีของององค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ พระปัญญาธิคุณ เป็นศาสดาจารย์เอกฉลาดที่สุดในโลก เป็นแก้วดวงที่ ๒ ที่พุทธศาสนิกชนต้องทำการบูชาเป็นอันดับ ๒ รองจากพระพุทธ นอกจากนี้

พระคุณเจ้าส่วนมาก มิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบเทศนาที่ดีอย่างเคร่งครัด เป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่ทราบว่า จะปฏิบัติตามที่ถูกที่ชอบอย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบของการเทศนา พระสงฆ์ก็ไม่แนะนำชาวบ้านปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ คณะเจ้าภาพผู้จัดการฌาปนกิจศพคุณแม่จ้อย เทสสิริ จึงนำระเบียบเทศนาของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ที่ได้บรรยาย ณ สำนักอบรมของมูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย มาพิมพ์เผยแพร่ให้พระสงฆ์และชาวบ้านได้ทราบระเบียบเทศนาที่ดีงาม เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการในงานฌาปนกิจศพคุณแม่จ้อย เทสสิริ อีกเรื่องหนึ่ง

ระเบียบการเทศนา

การเทศนามีระเบียบที่จะพึงปฏิบัติ เพื่อความเรียบร้อยดีงาม และให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของสาธุชนทั้งหลาย จะได้กล่าวระเบียบ ตั้งแต่จะเริ่มขึ้นธรรมาสน์เทศน์จนถึงเทศน์จบ นักเทศน์ที่ดีย่อมปฏิบัติเป็นระเบียบ ดังนี้

๑. ก่อนขึ้นธรรมาสน์ ถ้าเทศน์ในวัด มีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธาน พึงกราบพระพุทธรูป ซึ่งสมมติว่าเป็นองค์พระพุทธเจ้า ๓ ครั้งเสียก่อน เพราะถือว่า พระพุทธเจ้าเป็นธรรมราชา คือ เป็นเจ้าของพระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ ผู้จะนำพระธรรมของพระองค์มาเผยแพร่ จึงควรเคารพพระองค์ก่อน ถ้ามีพระเถระที่อาวุโสสูงกว่าอยู่ในที่นั้นด้วย พึงกราบท่าน เป็นการขอโอกาสท่านก่อน เพราะถือว่าการแสดงธรรมควรเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ แต่เมื่อเราได้รับนิมนต์ก็ควรขอโอกาสท่านก่อน เหมือนพระอานนท์ แม้จะได้รับฉันทานุมัติให้เป็นผู้วิสัชชนาพระสูตร และพระอภิธรรมในคราวกระทำปฐมสังคายนาจากพระสงฆ์ในที่ประชุมแล้ว ก่อนขึ้นธรรมาสน์ ท่านก็กราบพระสงฆ์ที่มีอาวุโสกว่า แล้วจึงขึ้นธรรมาสน์

แต่ถ้าเทศน์ในบ้านและไม่มีพระพุทธรูป ก็ขึ้นธรรมาสน์ โดยไม่ต้องกราบ แต่ถ้ามีพระพุทธรูปตั้งอยู่ด้วยเพียงแต่ยกมือขึ้นไหว้ก็ใช้ได้ ถ้ามีพระเถระที่อาวุโสกว่า ก็เพียงแต่ยกมือขึ้นไหว้

จะขึ้นธรรมาสน์เวลาไหน พึงสังเกตดังนี้ ถ้าเขาจุด

เทียนที่ธรรมาสน์ ซึ่งเรียกว่า เทียนส่องธรรมก็หมายความว่าเขาพร้อมที่จะฟังกันแล้ว เริ่มขึ้นธรรมาสน์ได้ ถ้าเขายังไม่จุดเทียน แต่มานิมนต์ให้ขึ้นธรรมาสน์ เราก็แนะนำให้เขาจุดเทียนขึ้น เพราะบางทีเขาอาจไม่รู้ระเบียบ แม้ไม่ใช่เทียนส่องธรรม คือเทียนซึ่งติดที่ธรรมาสน์ เป็นเทียนบูชาธรรม คือเทียนซึ่งติดอยู่ ณ ที่บูชา ก็ใช้ได้ เพราะบางแห่งไม่รู้ระเบียบ ไม่มีเทียนส่องธรรมก็มี คงมีแต่เทียนบูชาธรรม

ก่อนจะขึ้นธรรมาสน์ ควรดูบนธรรมาสน์ ถ้ายังไม่มีหนังสือสำหรับถือเทศน์ ต้องบอกให้เขาจัดมาวางไว้ก่อน เพราะพระธรรมต้องออกหน้าพระสงฆ์ ถ้าขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้ว จึงเอาหนังสือเทศน์ตามขึ้นไป เช่นนี้ไม่ถูก แต่ถ้าเอาหนังสือของเราไปเองก็ต้องให้ศิษย์เอาไปวางไว้บนธรรมาสน์ก่อนขณะเดินไปด้วยกัน ศิษย์ต้องแบกคัมภีร์เดินหน้าไป

การแบกหนังสือของศิษย์ ต้องแบกบ่าขวา ถ้าถือก็ถือสองมือประคอง และขณะที่แบกหรือถือหนังสือไปในพิธีแสดงธรรมนั้น ผู้แบกหรือถือ ไม่ต้องเดินก้มตัวเพื่อเคารพใครเพราะกำลังเชิญพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่ง

เป็นของสูงสุดอยู่แล้ว แม้พระพุทธเจ้าก็ยังเคารพพระธรรม ดังกล่าวแล้ว

๒. ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้ว พึงพิจารณาดูถ้าหนังสือถูกวางไว้ข้างซ้าย เพราะบางคนไม่เข้าใจเอาหนังสือวางไว้ข้างซ้ายมือพระเทศน์ก็มี ถ้าเช่นนั้นต้องเปลี่ยนวางไว้ข้างขวา ถ้ามีหีบต้องเอาทางเปิดหีบไว้ข้างในตัว หนังสือเทศน์ต้องวางไว้บนที่สำหรับวาง ถ้าไม่มีต้องวางไว้บนพาน ถ้าไม่มีจริง ๆ จะวางไว้บนที่ ๆ ควร เช่น บนพานหมาก บนกาน้ำหรือบนแก้วน้ำ ก็ยังดีกว่าวางกับพื้นที่นั่งเทศน์ เพราะต่ำมากไป พระธรรมจะอยู่เสมอกับที่นั่งเท่านั้นดูไม่งาม แต่อย่าวางบนปากกระโถนเป็นอันขาด เพราะกระโถนเป็นที่รองรับของสกปรก ไม่สมควรวางพระธรรมเสียเลย

ส่วนพัดถ้ามีอยู่ด้วย ควรเอาวางไว้ข้างซ้ายมือ เพื่อหยิบง่าย และไม่เกะกะทับที่วางหนังสือ เมื่อจัดของที่เขาวางไว้ไม่ถูกต้อง ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว พึงสำรวมใจให้เป็นสมาธิอย่าหวาดหวั่น เพราะแม้ว่าจะหวาดหวั่นอย่างไร เมื่อขึ้นไปนั่งอยู่บนธรรมาสน์แล้ว ก็ไม่มีทางหลีกเลี่ยง จึง

ต้องทำใจให้แน่วแน่มั่นคงไว้ ตั้งใจจะปฏิบัติหน้าที่จนสุดความสามารถ ไม่ใช่อย่างขอไปที

๓. เมื่อเขาอาราธนาศีลถึงหนที่ ๓ (ตติยัมปิ) พึงจับมาตั้งไว้ ระวังอย่ากลับพัดเอาหน้าเป็นหลังเอาหลังเป็นหน้า เว้นแต่พัดบางเล่มไม่มีหน้าหลัง คือ ทำเหมือนกันหมด ตัวอย่าง เช่น พัดยศเปรียญ

วิธีจับพัด ต้องจับใต้ใบพัดลงมาประมาณ ๕ นิ้ว คือ ฝ่ามือหนึ่ง เหยียดนิ้วหัวแม่มือไปตามด้ามพัด ส่วนอีก ๔ นิ้ว กำด้ามพัดไว้ ตั้งพัดให้ตรง อย่าเอียงไปเอียงมา หรือโย้หน้าโย้หลัง อย่าตั้งให้ห่างหรือชิดตัวจนเกินไป ประมาณว่าทอดแขนออกไปพอสบาย ๆ ไม่ใช่ตั้งพัดห่างจนต้องทอดแขนเต็มที่หรือชิดจนต้องงอแขนมากไป

เมื่อพิธีการอาราธนาธรรม (พรหมา) ก็หันหน้าไปทางหนังสือ ยกมือขึ้นไหว้เคารพพระธรรม แล้วจึงหยิบหนังสือมาถือประณมมือประคองหนังสือไว้ บางท่านเวลาหยิบหนังสือขึ้นจบเคารพก็มี แต่สมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺต) วัดพระเชตุพน ฯ สมเด็จอาจารย์ท่านเคารพก่อนจึงหยิบหนังสือ

ควรจะเป็นเช่นนั้น ก่อนจะเชิญพระพุทธรูปกราบเคารพก่อนจึงเชิญ ก่อนจะนิมนต์พระสงฆ์ กราบหรือยกมือไหว้เคารพก่อนจึงนิมนต์ แม้พระธรรมก็ควรจะเป็นเช่นนั้น แต่ผู้ใดสมัครใจจะหยิบหนังสือก่อน แล้วจะยกขึ้นมาจบเคารพก็ไม่ผิดข้อสำคัญอยู่ที่ว่า ก่อนแสดงพระธรรมเคารพพระธรรมก่อน

เมื่อพิธีกรอาราธนาพระธรรมจบแล้ว ก็บอกศักราชติดต่อกันไป ในขณะบอกศักราชนี้ สมเด็จอาจารย์ก็ประนมมือประคองหนังสือไว้ด้วย ไม่ใช่จับหนังสือไว้เฉย ๆ ท่านแนะนำให้ทำเช่นนั้นด้วย บอกศักราชจบแล้วก็เริ่มตั้งนโมและขึ้นนิกเขปบท (คำบาลี ภาษิตที่ยกขึ้นก่อน) ติดต่อกันไปทีเดียว

๔. ในขณะเทศน์ ถ้าจะประณมมือประคองหนังสือไม่สะดวก เช่น เทศน์ปุจฉาวิสัชชนามีการโต้ตอบกัน จะไม่ประณมมือก็ได้ แต่ต้องถือประคองได้ทั้ง ๒ มือ จะขยายมือให้ห่างออกจากกันก็ได้ แต่อย่าถือมือเดียว โดยเฉพาะมือซ้ายด้วย อย่าถือตั้งหนังสือลงตรง ๆ หรือถือแกว่งไปแกว่งมาหรือถือมือเดียวข้างขวา เหมือนถือไม้ตระบอง และอย่าวางบนตักเป็นอันขาด เพราะตักไม่สมควรวางพระธรรมเลย ตัก

ก็คือขาซึ่งไม่ใช่ของสูง ถ้าจำเป็นต้องวางไว้ก่อนเช่นเทศน์กัน หลายองค์ หน้าที่ของเราหมดต้องพักรอจนกว่าจะถึงหน้าที่จะถือไว้ก็ยังไม่จำเป็น พึงเอาวางไว้บนที่วางแห่งเดิมก่อน เมื่อถึงหน้าที่จะต้องว่าต่อไปอีก พึงหยิบมาถือประคองไว้โดยไม่ต้องประณมมือเคารพอีก ทำเช่นนี้จนกว่าจะจบ

ขณะเทศน์ พึงนั่งตัวตรงเป็นสง่าผ่าเผย อย่านั่งโยกไปโยกมา ง้ำหน้าง้ำหลัง รักษากิริยาให้สงบตามลักษณะ จะช่วยให้ใจมั่นคงดีกว่ากิริยาไม่สงบ อย่าสอดส่ายสายตาไป ๆ มา ๆ เพราะขณะนั้นผู้ฟังย่อมเพ่งมองผู้เทศน์อย่างไม่ลดละ ถ้าจำเป็นจะต้องเหลียวมองจริง ๆ เพื่อรู้ว่ามีใครมาฟังบ้าง และผู้ฟังพอใจหรือไม่พอใจ ก็พึงมองเพื่อรู้เท่านั้น อาจารย์บางท่านแนะว่า ให้ทอดสายตามองไปยังเทียนบูชาธรรม แต่มิใช่มองเพื่อรู้จำนวนเทียนบูชาธรรมตามปกติ ตั้งอยู่ตรงกับธรรมาสน์ระยะพอสมควร และสูงพอเหมาะกับการทอดสายตาอย่างสบาย ๆ นักเทศน์บางองค์ชอบหลับตาว่าเรื่อยไป ถ้าเทศน์องค์เดียวก็พอใช้ได้ เมื่อมีหลายองค์ มัวหลับตาอยู่อาจไม่รู้ว่าองค์ใดกำลังทำอะไร บางทีถึงวาระถึงกับต้องเตือน แต่จะอย่างไรควรลืมตาดีกว่า จะได้แลเห็นความเคลื่อนไหว

ของคู่เทศน์ และผู้ฟังเป็นเหตุให้ระมัดระวังหน้าที่ เช่นเห็นผู้ฟังพลิกไปพลิกมากระสับกระส่ายหรือลุกออกไปตามกัน จะได้รู้ตัวว่าเราเทศน์ไม่ถูกใจผู้ฟังเสียแล้วหรือสมควรแก่เวลาแล้ว จะได้แก้ไขใหม่หรือรีบจบ หรือว่าบางทีคู่เทศน์เห็นว่าเราเทศน์พลาดไป เช่น ดำเนินเรื่องจนเลยหน้าที่ตามที่ตกลงกันไว้ จะบอกด้วยปากก็ไม่เหมาะ ต้องใช้สายตามองเป็นที่ให้รู้ไว้ ถ้ามัวหลับตาว่าเรื่อยไป ก็ไม่รู้ความประสงค์ของกันและกัน จวนจบเริ่มให้พรต้องประณมมือ ประคองหนังสือด้วยเป็นการตั้งใจให้พรจริง ๆ พรจึงจะศักดิ์สิทธิ์

๕. เทศน์จบแล้ว จะอนุโมทนา (ยถา สพฺพี) ต้องวางหนังสือไว้ ณ ที่เดิมก่อนแล้วจึงตั้งพัดอนุโมทนา หรือจะไม่ตั้งพัดวางมือบนตักแล้วอนุโมทนาก็ได้ หรือแม้จะประนมมืออนุโมทนาก็ได้ อย่าเก็บหนังสือไปพลางอนุโมทนาไปพลาง เช่นนี้ ดูเหมือนไม่ตั้งใจอนุโมทนาไม่ตั้งใจอำนวยพร พรก็เหมือนไม่ศักดิ์สิทธิ์ ดูเป็นพรไม่จริง ผู้รับอาจแลเห็นว่าไม่น่ารับพรเสียเลย ถ้ามีพระสวดรับเทศน์ ต้องวางหนังสือไว้ ณ ที่เดิมแล้ว ลงนั่งอาสนะ อนุโมทนาพร้อม ๆ กับพระสวดรับเทศน์

๖. อนุโมทนาจบแล้ว ลงจากธรรมาสน์พึงปฏิบัติเหมือนเมื่อขึ้นธรรมาสน์ เช่น กราบพระพุทธรูป กราบพระเถระ เป็นต้น เป็นการขออภัยในการเทศน์ที่อาจจะมีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง

๗. เวลาเจ้าภาพประเคนเครื่องกัณฑ์ ถ้าเป็นชายก็รับด้วยมือตามปกติ ถ้าเป็นหญิงพึงรับด้วยผ้ากราบ พับผ้ากราบเป็นสองทบ เอาทางที่มีลวดลายไว้ข้างนอก ทอดทางที่มีชายไปทางผู้ประเคน อย่าให้ห่างตัวเกินไป ประมาณว่าต้องให้ผู้ประเคนเข้ามาอยู่ในหัตถบาส

วิธีจับผ้ากราบต้องจับสองมือ เอานิ้วหัวแม่มือไว้บนผ้ากราบทั้ง ๒ นิ้ว เอานิ้วทั้งสองข้างไว้ใต้ผ้ากราบ ถ้าไม่มีผ้ากราบไปด้วย พึงพับผ้าเช็ดหน้าแทนผ้ากราบอย่ารับมือเดียวแล้วก็โยนออกไปข้างหน้าโดยมิได้พับให้เรียบร้อย นั่นไม่ใช่ลักษณะของการเต็มใจรับ ถ้าผู้รับรู้หรือผู้มีเกียรติเข้ามาประเคนจะนึกรังเกียจและตำหนิได้

ไทยทานที่ได้ถ้าเป็นของวัดจัดขึ้น เช่น งานเรี่ยไร ถ้าเขาไม่ได้แบ่งส่วนไว้สำหรับวัด และของมีมากพอ ก็ควรแบ่ง

ถวายวัดบ้าง เป็นทานมัยของตน และเป็นการแสดงน้ำใจที่ยินดีในทาน เช่น ทายก ทายิกา มิใช่ได้แต่เทศน์ให้เขาให้แต่ตนเองไม่ยอมให้ ทั้งนี้ยังเป็นการสมานไมตรีกับทางวัดด้วย เว้นแต่ทางวัดไม่ขอรับไว้ขอถวายทั้งหมดด้วยความยินดี ก็พึงรับไว้ตามเจตนาดีของทางวัด

กลับถึงวัดแล้ว เอาดอกไม้ธูปเทียนที่ได้จากการแสดงธรรม จุดบูชาพระ แผ่ส่วนกุศลที่เกิดจากการแสดงธรรมบูชาคุณครู อุปัชฌาย์อาจารย์ และท่านผู้บริหารพระพุทธศาสนาสืบ ๆ กันมาที่มีเมตตาช่วยสั่งสอนให้มีความรู้ในทางธรรมจนนำมาแสดงได้ และได้ช่วยบริหารพระศาสนาจนถึงตนได้รับผลในพระพุทธศาสนาด้วย

นักเทศน์ที่ดีนั้น ไปเทศน์ในที่ใด ๆ ก็ทำให้เจ้าภาพหรือเจ้าของถิ่น เช่น เจ้าอาวาสผู้รับรองในที่นั้น ๆ เบาใจในการรับรอง คือ ทำตนให้เป็นคนเลี้ยงง่าย ดังที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมครูทรงสั่งสอนไว้ให้บรรพชิตพิจารณาเนือง ๆ ว่า ปรปฏิพทฺธา เมชีวิกา ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายไม่ไว้เกียรติจนเกินงาม ให้เกียรติแก่เจ้าของถิ่นตามสมควรแก่ฐานะ ควรถือว่าเจ้าภาพ

หรือผู้นิมนต์ และผู้รับรองเป็นผู้อุปการคุณอยู่แก่ตน ถ้าเขาไม่รับรอง ก็จะไม่ได้รับความสะดวก

อนึ่ง เวลาเทศน์ต้องให้พอสมควรแก่กาละเทศะ เช่นงานศพที่ต้องเผาในวันเทศน์อย่าให้เกินเวลาเผา ต้องกะดูว่าเราเทศน์จบแล้ว เขายังต้องบังสุกุล ถวายของอนุโมทนา เคลื่อนศพสู่ที่เผาเป็นต้น ต้องกินเวลาอีกมาก งานเรี่ยไรมีคนบ้านไกลอย่าเทศน์จนเย็น จะลำบากแก่ผู้ฟังบ้านไกลที่จะต้องกลับ

นักปราชญ์ท่านผูกเป็นคำกลอนสอนคนชอบทำอะไรเลย ๆ ไว้ว่า "เป็นนักปราชญ์อย่าให้เลยศาสนา เป็นนักเทศน์อย่าให้เลยเวลา เป็นคนมีศรัทธาอย่าให้เลยกำลัง" เลยเวลาอาจจะเลยดีไปก็ได้ ถ้าเลยดี ก็คือไม่ดีนั่นเอง เพราะเลยดีไปเสียแล้ว เว้นแต่เขาอยากฟังต่อไป ไม่ยอมให้จบง่าย ๆ ก็ตามใจเขา.

"...สวนครัวประดับ..."

ปัจจุบันการตกแต่สวนกำลังเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง แต่ความจริงการทำสวนนี้ มนุษย์รู้จักการปลูกต้นไม้ตั้งแต่เริ่มรู้จักรวมตัวเป็นหลักแหล่ง แต่เดิมปลูกต้นไม้เพื่อให้มีพืชผลเพียงพอเป็นอาหาร ครั้นต่อมาเมื่อมนุษย์มีอาหารสมบูรณ์สำหรับทางร่างกาย ก็เริ่มต้องการอาหารทางใจ โดยความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น สายลม แสงแดด หาดทราย ต้นไม้ ฯลฯ ที่มนุษย์เอามาเป็นอาหารทางใจ และจากความต้องการนี้ จึงได้หวงแหนทิวทัศน์ธรรมชาติอันรื่นรมย์ แต่เมื่อชุมนุมชนเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ ความงามตามธรรมชาติก็ถูกทำลายโดยกลายเป็นที่พักอาศัย เลี้ยงสัตว์ เพาะปลูกเป็นต้น จึงคิดอ่านเอาธรรมชาติมาไว้ใกล้ตัวยิ่งขึ้น โดยวิวัฒนาการจากการปลูกพืช เพื่อเป็นอาหารมาเป็นสวนประดับ ประเทศที่เคยรุ่งเรืองมาแต่กาลก่อน เช่น ประเทศจีน อียิปต์ กรีก ก็เป็นประเทศที่มีความเจริญในการจัดสวนไม้ประดับมาแล้ว ประเทศไทย เราก็เป็นประเทศหนึ่ง ที่มี

ความเจริญในการจัดสวนไม้ประดับมาช้านานเช่นกัน โดยจะเห็นได้ชัดจากวรรณคดี, ปรัชญา, และศิลป ซึ่งมีเรื่องสวนเกี่ยวข้องอยู่ไม่น้อย

การที่ทุกวันนี้ประชาชนส่วนใหญ่สนใจการทำสวนไม้ประดับ เพราะชุมชนหนาแน่นยิ่งขึ้นทุกวัน ทำให้ความเป็นธรรมชาติยิ่งน้อยไปทุกที ไปไหนจะเห็นแต่สิ่งปลูกสร้าง กำแพงสูง อาคารคอนกรีต ฯลฯ ผ่านไปทางใดก็พบแต่ป่าคอนกรีต นับวันความเป็นธรรมชาติก็ยิ่งไกลตัว ทำให้ใคร่ใฝ่หาความเป็นธรรมชาติยิ่งทวีคูณ และเหตุด้วยการจัดสวนไม้ประดับ มักจะจัดทำเฉพาะในบริเวณอาคารของผู้มีอันจะกิน ส่วนผู้ที่มีฐานะปานกลาง หรือทั่วไป ส่วนใหญ่มักไม่กล้าจะจัดสวนไม้ประดับ ทั้ง ๆ ใคร่จะมีสวนไม้ประดับอยู่ใกล้ตัว คือ บริเวณบ้านพักอาศัยของตน จะเหตุด้วยทุนทรัพย์หรือพื้นที่ หรือความรอบรู้ในการจัดทำ เพราะโดยทั่วไป สวนไม้ประดับสวน ๆ หนึ่งหากจัดหาช่างผู้ชำนาญในการจัดสวนมาจัดทำอย่างน้อยก็เป็นเงินเรือนหมื่น ฉะนั้น ผู้เขียนใคร่ขอเสนอให้ท่านรู้จักสวนครัวประดับ ซึ่งใช้ทุนทรัพย์น้อยมาก ทั้งต้นไม้ทุกต้นที่ประดับในสวนเป็นพืชทางอาหาร และไม่

จำเป็นต้องมีพื้นที่กว้างขวางเท่าไรนัก

พืชผักทุกชนิดมีความสำคัญต่อร่างกายยิ่ง แม้จะมีขายเป็นประจำ และราคาก็ไม่แพงนัก แต่ถ้ามีพื้นที่ว่างเปล่า ก็ควรพิจารณาตกแต่งเป็นสวนครัวประดับในบริเวณอาคาร เพราะ

๑. ทำให้บริเวณอาคารสวยงามน่าอยู่ เป็นที่ภูมิใจของเจ้าของอาคารและเชิดหน้าชูตาต่อผู้พบเห็น

๒. ต้นไม้ทำอากาศบริสุทธิ์ให้แก่มนุษย์ โดยใบไม้ดูดแกสคาร์บอนไดออกไซด์ ที่มนุษย์หายใจออกมา ไปทำประโยชน์แก่โครงร่างต้นไม้ และต้นไม้จะถ่ายเทแกสออกซิเจนออกมาเป็นอากาศดีสำหรับมนุษย์หายใจต่อไป

๓. ได้รับประทานผักสดรสดี มีคุณค่าทางอาหารสูง ปลอดภัยจากยาฆ่าแมลงที่เป็นพิษ เพราะชาวสวนผักมักจะมียาฉีดป้องกันพืชผัก แต่บางครั้งยาที่ฉีดผักนั้นยังไม่สลายเจือจางก็รีบเก็บขาย

๔. เป็นการประหยัดรายจ่าย ในการจัดสวนครัวใช้ทุนน้อยมาก และพืชผลที่ออกมาก็เป็นอาหาร

๕. ได้ใช้เวลายามว่างให้เป็นประโยชน์ และได้ออกกำลังกายพอสมควรทั้งภาคภูมิใจในการรู้จักจัดทำขึ้นด้วยตนเอง

๖. สอนบุตรหลานให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การมีภาระและหน้าที่เป็นวิธีแก้ปัญหาเยาวชนปัจจุบันได้ดียิ่ง

เมื่อท่านได้ตัดสินใจจะจัดสวนครัวประดับแล้ว ควรมีการพิจารณาและเตรียมพอสมควรดังนี้.—

๑. *สถานที่*

๒. *การวางผัง*

๓. *ธรรมชาติของต้นไม้*

๔. *การเลือกพันธุ์*

๕. *วิธีเตรียมดินและปลูก*

๖. *การบำรุงรักษา*

๗. *การกำจัดศัตรูพืชและการป้องกัน*

๘. *การเก็บเกี่ยว*

๑. สถานที่ การเลือกสถานที่จัดสวนครัวประดับควรเลือกสถานที่ ๆ ได้รับแสงสว่างพอควรอย่างน้อย ต้อง

ได้รับแสงแดดวันละไม่น้อยกว่า ๓ ชั่วโมง หากได้รับแสงแดดในเวลาเช้ายิ่งดี

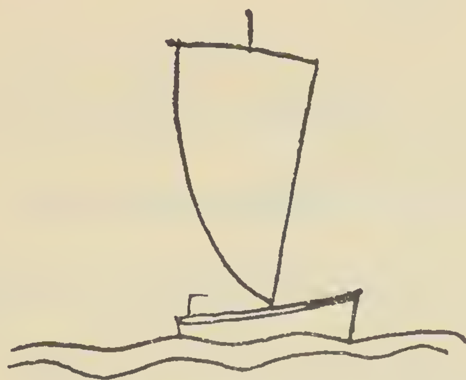
– เป็นพื้นที่ที่จะใช้ได้นาน ซึ่งไม่ต้องโยกย้ายสถานที่เพื่อการอื่น

– หากเป็นที่ลุ่มควรจัดระบบการระบายน้ำ โดยยกร่อง หรือ เป็นเนินปลูกต้นไม้และมีทางเดินเพื่อที่จะดูแลรักษา และเก็บเกี่ยวได้โดยสะดวก ทั้งต้องมีน้ำเพื่อรดบำรุงต้นไม้ด้วย

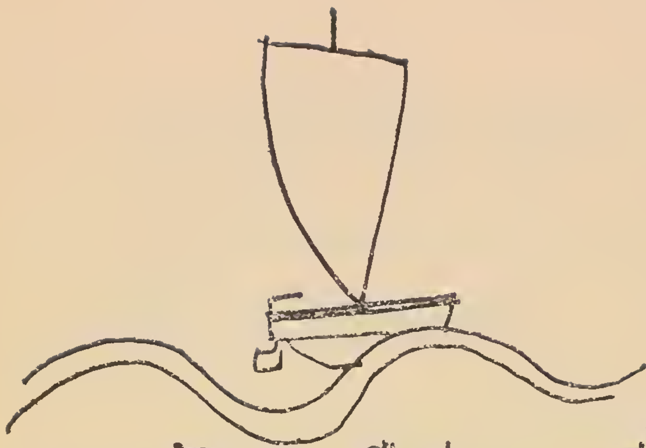
๒. **การวางผัง** ก่อนวางผังควรศึกษาความสำคัญของเส้น คือ เส้นให้ความรู้สึกต่อการพบเห็นหลายประการ เช่น ตัวอย่างที่ยกให้เห็น จะเป็นข้อสังเกตได้ดี แต่หากสภาพพื้นที่บังคับอาจยกเป็นร่องกว้าง ประมาณ ๑ เมตรยาวประมาณ

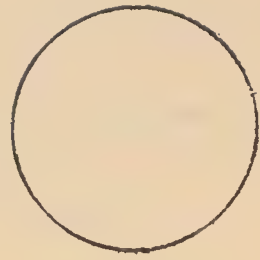
ความรู้สึกว่าเรือจอดนิ่ง.

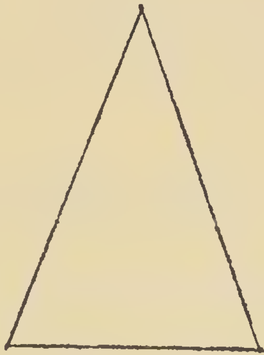
ความรู้สึกว่าเรือมีการเคลื่อนไหว.

ความรู้สึกว่า เรือมีความเคลื่อน-ไหวอย่างรวดเร็ว.

ความรู้สึกว่า จะมีการ-เคลื่อนไหว.

ความรู้สึกว่า อยู่นิ่ง และมีความสูง.

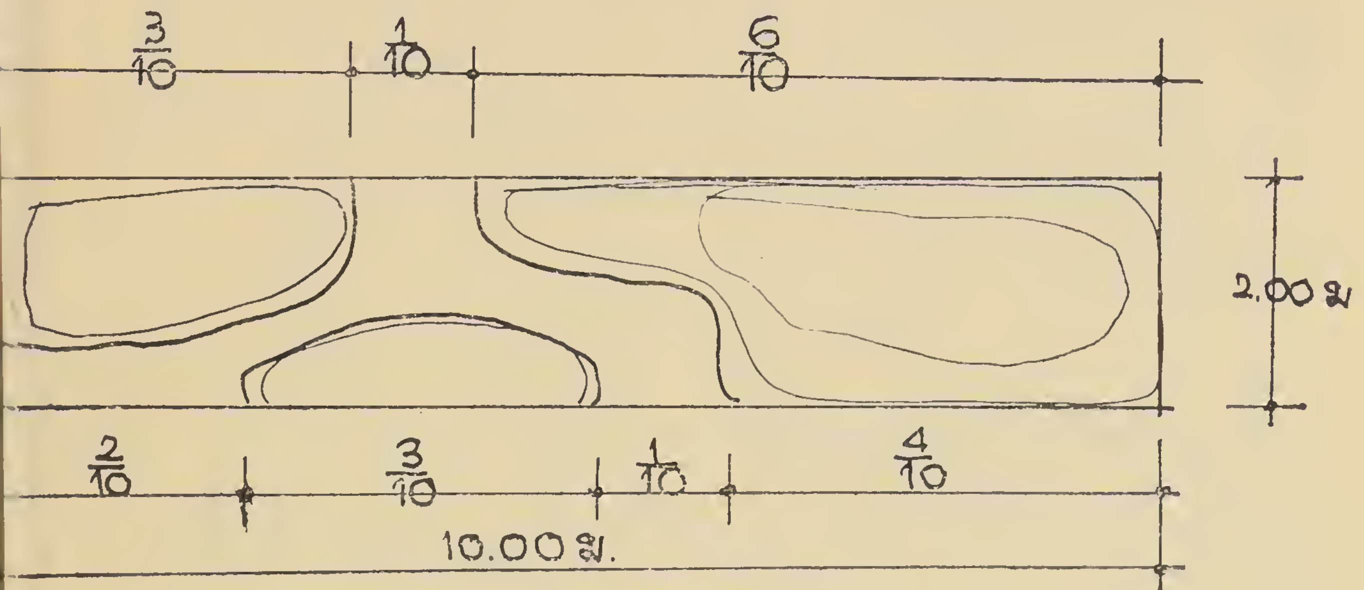

ความรู้สึกว่า มั่นคง.

๔ เมตร หรือจะยาวสั้นกว่านี้ ก็แล้วแต่สภาพื้นที่บังคับ แต่หากเป็นไปได้ด้านของสวนครัว ควรจะชิดเขตหรือแนวรั้วสัก ๒ ด้าน เพื่อปลูกต้นไม้ซึ่งเก็บผลิตผลได้ในระยะยาว เช่นมะม่วง ชมภู่ แคบ้าน ขี้เหล็ก มะนาว มะกูด ฯ หากเป็นรั้วลวดหนาม หรือตาข่ายก็อาจปลูกชะอม กระถิน

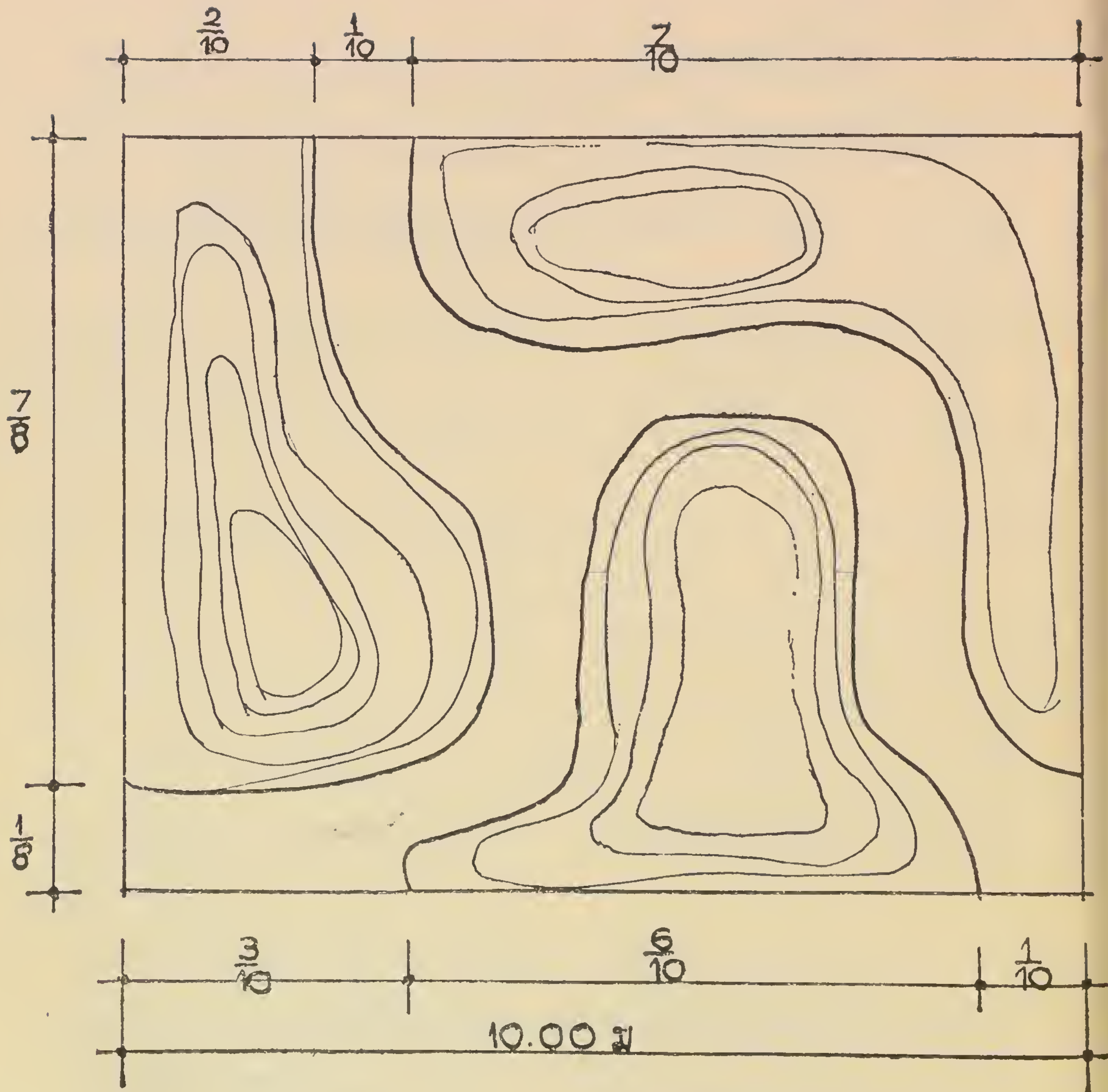
ตำลึง ฯลฯ

หากพื้นที่แคบและยาวจะมีทางตกแต่งให้สวยงามได้ โดยพูนเป็นเนินดินและมีทางราบซึ่งอาจจะโรยด้วยกรวด หิน อิฐทุบ เป็นทางเดินสำหรับบำรุงรักษาและเก็บเกี่ยวดังตัวอย่างนี้

ตามตัวอย่างข้างบนนี้ จะเป็นสภาพพื้นที่ยาวและแคบ โดยการแบ่งสภาพพื้นที่เป็น ๓ เนินจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าสภาพสวนนั้นสั้นและกว้างขึ้น ทั้งสามารถปลูกต้นไม้เกือบเต็มพื้นที่ โดยมีทางเดินเข้าดูแลรักษาและเก็บเกี่ยวได้ทั่วถึง

หากพื้นที่ที่จะจัดสวนครัวประดับเป็นพื้นที่ค่อนข้างสี่เหลี่ยมจัตุรัสก็อาจจัดแบ่ง ดังตัวอย่างนี้

ผังข้างบนนี้ จะเห็นว่ามีทางเดินเชื่อมที่จะเดินดูแลรักษาโดยรอบของสวนเช่นกัน และมีเนินดินที่จะปลูกต้นไม้คล้ายร่องสวน

จากตัวอย่างผังสวนดังกล่าว ๒ แบบ ท่านสามารถจะพิจารณาได้ว่าการวางรูปสวนเป็นเส้นโค้ง และเป็นเนินดินนั้น มีความนุ่มนวลอ่อนช้อย เป็นสภาพสวนไม้ประดับมากกว่าสวนครัวยกร่องแบบเส้นตรง นี้แหละคืออิทธิพลของเส้น ฉะนั้นเมื่อท่านเข้าใจถึงอิทธิพลของเส้นแล้วท่านสามารถที่จะวางรูปสวนครัวประดับตามสภาพเนื้อที่และสิ่งแวดล้อมได้เอง

๓. ธรรมชาติของต้นไม้ ต้นไม้มีความเจริญเติบโตตามพันธุ์และชนิด ฉะนั้นเมื่อวางผังสวนแล้ว การจะปลูกอะไรมากน้อยแค่ไหนควรจะต้องศึกษาดังนี้

— ขนาดความสูง ความกว้างของต้นไม้ ต้องศึกษาว่าต้นไม้แต่ละชนิดจะปลูกนั้น หากเจริญโตเต็มที่แล้ว จะมีขนาดประมาณเท่าใดมิฉะนั้น หากปลูกแล้วกำลังจะได้ดอกผลก็เกิดเป็นที่กีดขวางทางเดินหรือจำต้องโค่น ย้าย ทำให้เสียเวลา นอกจากนั้นแล้ว ยังทำให้ต้นไม้ชะงักการเจริญเติบโตชั่วขณะ

— ความเจริญของต้นไม้ช้าหรือเร็วเพียงไร ควรต้องศึกษาดูเช่นกัน เช่นปลูกเก็บผลระยะยาวอย่างชมภู่ด้วยกิ่งตอนโดยปกติแล้ว กิ่งตอนชมภู่เมื่อปลูกลงดินแล้วประมาณ

๒ ปี จึงเกิดเป็นพุ่มใหญ่กว้าง ฉะนั้น ในระยะ ๒ ปีแรก บริเวณใกล้ต้นชมภู่ ยังอาจปลูกต้นไม้ที่เก็บผลได้ในระยะสั้น เช่น ปลูกผัก ตะไคร้ กะเพา ฯลฯ จนกว่าชมภู่เป็นพุ่มใหญ่ จึงงดปลูกพืชดังกล่าวนี้ก็ได้

— ความต้องการแสงสว่างของต้นไม้ไม่เท่ากันเสมอ เช่น ต้นข่า กระชาย ฯ อาจได้รับแสงแดดน้อยหน่อยก็ได้ ส่วนกะเพา โหระพา ฯ ต้องการแสงแดดจัดหน่อย ฉะนั้น การจะปลูกกับอะไร ตรงไหน ควรต้องพิจารณาถึงแสงสว่าง ที่ต้นไม้ได้รับด้วย

— น้ำเป็นปัญหาสำคัญของต้นไม้ ฉะนั้น หากไม่ศึกษา ถึงความต้องการน้ำของต้นไม้แล้ว จะผิดหวังและเสียเงินโดย เปล่าประโยชน์ อย่างเช่นต้นตะไคร้ เป็นไม้ที่ชอบความชุ่ม ชื้น อาจจะปลูกปลายเนินหรือใกล้ทางราบก็ได้ ส่วนต้นมะ เขือเปราะไม่ชอบน้ำมาก ควรจะปลูกบนเนินและรดน้ำพอ สมควร

๔. การเลือกพันธุ์ การจัดทำสวนครัวประดับ เป็นการปลูกต้นไม้ในบริเวณอาคารเพื่อความสวยงามและเก็บ พืชผล เพื่อเป็นอาหารรับประทานเองเป็นหลัก ฉะนั้นพันธุ์ ไม้ที่จะปลูกควรเลือกพันธุ์ที่ดีและไว้ใจได้ เช่น เวลานี้

กำลังนิยมมะม่วงมันทวาย แต่การจัดหาพันธุ์นั้น บางครั้งก็ได้มะม่วงพันธุ์อะไรไม่ทราบ ทั้งที่ได้เสียเนื้อที่ลงทุนลงแรงบำรุงรักษาหลายปี แต่ผลที่ออกมาเป็นที่ผิดหวัง

ฉะนั้น การเลือกพันธุ์ต่าง ๆ ต้องเป็นพันธุ์ที่ดี บริสุทธิ์ไม่เจือปน แท้ตรงตามพันธุ์ มีความงอกงามดี ปราศจากโรคต่าง ๆ

๕. วิธีเตรียมดินและปลูก ดินที่จะปลูกต้นไม้ต้องเป็นดินที่ไม่มีเศษอิฐ หิน และเศษไม้ทั้งปราศจากวัชพืช โดยเฉพาะหญ้าแห้วหมู ต้องขุดเก็บให้หมด แล้วขุดดินให้ลึกประมาณ ๓๐ ซ.ม. เป็นก้อนใหญ่ ๆ พลิกดินด้านล่างหงายขึ้นบน ตากดินให้แห้งประมาณ ๑—๒ อาทิตย์ทั้งนี้แล้วแต่ความจัดของแสงแดด เมื่อดินแห้งดีแล้วย่อยเป็นก้อนหย่อม ๆ ขนาดผ่าศูนย์กลางประมาณ ๖—๑๐ ซ.ม. ตากแดดอีก ๒—๓ วัน และเก็บต้นหญ้าที่ยังอาจมีอยู่อีกครั้ง แต่งดินเป็นร่องหรือเนินตามที่กะไว้แล้วใส่ปุ๋ยอินทรีย์ หรือปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักพอควรเมื่อใส่ปุ๋ยแล้วจึงแต่งดินผิวหน้าให้เล็กและเรียบอีกครั้ง โดยให้ก้อนดินโตประมาณไม่เกิน ๓ ซ.ม.

การปลูกนั้น หากเป็นต้นไม้ที่ได้ชำมาแล้ว เช่น กิ่งตอนมะนาว มะม่วง ที่เป็นต้นไม้ใหญ่ต่อไป ก็ขุดหลุมลึกกว้างประมาณ ๖๐ ซ.ม. แล้วใส่หญ้าแห้งที่เริ่มเน่า หรือปุ๋ยคอก

แล้วปลูกต้นไม้ได้เลย เมื่อปลูกเสร็จแล้วควรหาไม้มาปักเป็นหลักช่วยพยุงต้น และกดหน้าดินให้ค่อนข้างแน่นเพื่อกันต้นโอนโยกเมื่อถูกลมพัดแล้วรดน้ำพอชุ่ม

หากเป็นต้นไม้ที่ปักชำเอง เช่น ต้นกะเพา โหระพา สาระแหน่ ทางที่ดีควรจะปักชำในกระถาง กะบะ ให้แตกรากเสียก่อน การปักนั้นก็ใช้กิ่งที่จะชำปักลงไปในดินร่วนหรือขี้เถ้าแกลบลึกประมาณ ๗–๑๐ ซ.ม. แต่ไว้ในที่ร่มๆ รดน้ำให้ชุ่มทุกวัน เมื่อแตกรากดี จึงย้ายไปปลูกในแปลงที่เตรียมไว้ การย้ายกิ่งชำ ควรย้ายอย่างปราณีต ไม่ใช่ถอนกิ่งจากกะบะชำมาปลูกเลย ควรใช้เสียมขุดจากกะบะชำเสียก่อน แล้วจึงแยกต้นไปปลูกในแปลง การย้ายกิ่งชำนี้ควรย้ายในเวลาตอนเย็นหรือแดดค่อนข้างอ่อน เมื่อปลูกแล้วควรรดน้ำให้ชุ่มและทำที่บังร่มชั่วคราวประมาณ ๗ วัน

ต้นไม้ที่ปลูกในแปลงได้เลย เช่น ต้นกล้วย ต้นข่า ตะไคร้ก็ปลูกในแปลงได้เลยแต่ต้องตัดใบทิ้งเพื่อให้ต้นไม้อยู่ตัวเร็ว

ส่วนพืชผักที่เพาะด้วยเมล็ด เช่น ผักกวางตุ้ง ผักบุ้งจีน ผักคะน้า พริก มะเขือ ฯลฯ ก่อนจะเพาะในแปลงควร

เอาเมล็ดพันธุ์ผักใส่ภาชนะจะเป็นแก้วน้ำหรือชามก็ได้ แล้วใส่น้ำลงไปเมล็ดเสียจะลอยน้ำ เมล็ดดีจะจมน้ำ ก็เอาเมล็ดที่จมน้ำไปเพาะในหลุมแปลงได้เลย โดยหยอดหลุมห่างตามความเจริญเต็มที่ของพืชผักนั้น หลุมละประมาณ ๓—๕ เมล็ด แล้วกลบดินหนาประมาณ ๓—๕ ซ.ม. และหาหญ้าแห้งหรือใบไม้บังร่มระยะแรก เมื่องอกและโตจนมีใบจริงประมาณ ๑ คู่แล้ว ก็เลือกต้นที่สมบูรณ์ที่สุดคงไว้ ส่วนต้นที่เล็กกว่าถอนทิ้งเลย ทั้งนี้หากมีเวลาจะทำแปลงผักใหญ่ อาจเพาะเมล็ดในกะบะเพาะแล้วย้ายมาลงแปลงอีกครั้ง แต่การย้ายกล้าที่เพาะปลูกลงในแปลงควรปฏิบัติดังนี้

- ควรย้ายเมื่อแตกใบจริง ๒ ใบขึ้นไป
- ย้ายเวลาเย็นแดดอ่อน หรือวันครึ้มฟ้าครึ้มฝน
- ก่อนย้ายปลูก ควรฉีดยาป้องกันแมลง
- ในการย้ายต้องจับเบา ๆ ให้มีดินติดรากมาก ให้รากขาดแต่น้อย
- เมื่อปลูกเสร็จ กดดินรอบต้นให้แน่นพอควร แล้วรีบรดน้ำพอชุ่ม เมื่อปลูกเสร็จ

– ก่อนจะเอากล้าปลูก ควรตัดใบออกให้เหลือทุกครึ่งใบเพื่อให้เหี่ยวน้อยและตั้งตัวเร็ว

– เลือกปลูกแต่ต้นที่แข็งแรง ตรงและอวบ ใบบริบูรณ์

– ปลูกแล้ว รุ่งขึ้นทำร่มกันแดดในเวลากลางวันและเปิดให้รับน้ำค้างในเวลากลางคืนสัก ๔–๕ วัน

– ถ้าต้นกล้ามีพอ ควรปลูกหลุมละ ๒ ต้น แล้วดูความเจริญเติบโตสักประมาณ ๑๐ วัน จึงคัดต้นเลวกว่าออก เอาต้นดีไว้

– ถอนกล้าจากกะบะเพาะแล้ว ควรรีบปลูกในแปลงทันที ไม่ควรทิ้งไว้นาน

๖. การบำรุงรักษา เมื่อได้จัดวางผัง และปลูกต้นไม้นับว่าได้ลงทุนลงแรงมาก แต่ถ้าหากขาดการบำรุงรักษาที่ดีการจัดสวนครัวประดับก็จะไม่ได้ผลคุ้มค่า

การรดน้ำในสวนครัวประดับ ควรดำเนินดังนี้.—

– ควรรดน้ำทุกเช้า–เย็น ในวันที่ฝนไม่ตก

– รดน้ำแต่พอชุ่ม อย่าให้มากจนโชกไหล และน้ำขัง

— ควรใช้บัวรดน้ำ หรือ หัวฉีดที่ต่อสายยางฝอย ๆ รด
เพราะหากรดน้ำแรงในระยะต้นไม้ยังอ่อนแอ จะทำ
ให้ต้นโยกและรากยึดดินช้า ทั้งยอดไม้อาจจะหักด้วย

การใส่ปุ๋ย ในสวนครัวประดับ ควรจะใส่แต่น้อย ค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะระยะแรก ได้ใส่ปุ๋ยในระหว่างเตรียมดินแล้ว แต่หากพืชกินใบ อาจใช้ปุ๋ยน้ำ เช่น ปุ๋ยแอมโมเนียซัลเฟทผสมน้ำรดด้วยฝักบัวฝอย หรือฉีดตามใบ เมื่อต้นแข็งแรงสมบูรณ์แล้ว

๗. การกำจัดศัตรูพืชและการป้องกัน แมลงเป็นสัตว์นำความเสียหายให้แก่พืช การใช้ยาฆ่าแมลงที่ถูกวิธี ย่อมเป็นประโยชน์ หากใช้ไม่ถูกวิธี ยาฆ่าแมลงก็มีอันตรายต่อมนุษย์อย่างมาก ฉะนั้น ก่อนใช้ยาฆ่าแมลง ควรอ่านวิธีใช้และปฏิบัติตามคำแนะนำของบริษัทผู้ผลิตนั้น ๆ ให้ถูกต้อง

ถ้าใช้เมล็ดเพาะปลูก ควรเอาเมล็ดคลุกยา ดี.ดี.ที. ออลครีน เพื่อป้องกันมดและแมลงคุ้ยกัด โดยใช้ยา ๒ ช้อนชาต่อเมล็ด ๑ ลิตร ต้นกล้าโตพอจะแยกปลูกลงแปลง ควรฉีดด้วยโพลิดอลอ่อน ๆ เสียก่อน ๑ วัน จึงย้ายไปปลูก และฉีดต่อไปทุกระยะ ๗—๑๐ วันต่อครั้ง ส่วมผลไม้ต่าง ๆ ควรฉีด

พ่นยาด้วยโพลิดอลเมื่อใบอ่อนโตเกือบเต็มที่ การฉีดพ่นยาควรทำในเวลาแดดอ่อน ไม่ควรฉีดหรือพ่นก่อนหรือหลังฝนตก ผักหรือผลไม้ทุกชนิดขณะถึงระยะเก็บกินได้แล้ว ต้องงดฉีดหรือพ่นยาทุกชนิด ไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน จึงเก็บทานได้

๘. การเก็บเกี่ยว เมื่อได้ลงทุนลงแรงดำเนินการจัดสวนครัวประดับ ก็ถึงระยะภาคภูมิใจที่จะเก็บเกี่ยวผล การเก็บเกี่ยวโดยสังเกตความเจริญเติบโตหรือนับอายุประกอบก็ได้ พืชผักควรเก็บเวลาเช้าหรือเย็น ไม่ควรเก็บเวลากลางวันแดดจัด ผักจะเฉา ส่วนพืชผักที่เก็บได้หลายครั้งหรือระยะยาวควรเก็บเกี่ยวค่อนข้างประณีต เช่น สะระแหน่ กะเพา อาจจะเด็ดยอดมาใช้ กิ่งที่ถูกเด็ดจะแตกยอดมากและเป็นพุ่มยิ่งขึ้น

หากท่านได้อ่านเรื่องนี้แล้ว และคิดจะจัดทำสวนครัวประดับไว้บริเวณอาคารบ้าง ผู้เขียนก็ขอเรียนความจริงว่า ที่เขียนมานี้เขียนจากประสบการเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งไม่มีความรู้เฉพาะทางนี้เลย หากผิดพลาดเพราะหลงเชื่อผู้เขียน จนลงทุนลงแรงทำสวนครัวประดับ แล้วไม่ประสบผลดังกล่าวก็โปรดให้อโหสิกรรมแก่ผู้เขียนด้วย ขอบคุณ......

พิมพ์ที่ แสงทองการพิมพ์ 60-61 ถนนอัษฎางค์ หลังกระทรวงกลาโหม
นายสิน ชิลดาพงศ์ ผู้พิมพ์โฆษณา 2513 โทรศัพท์ 27974